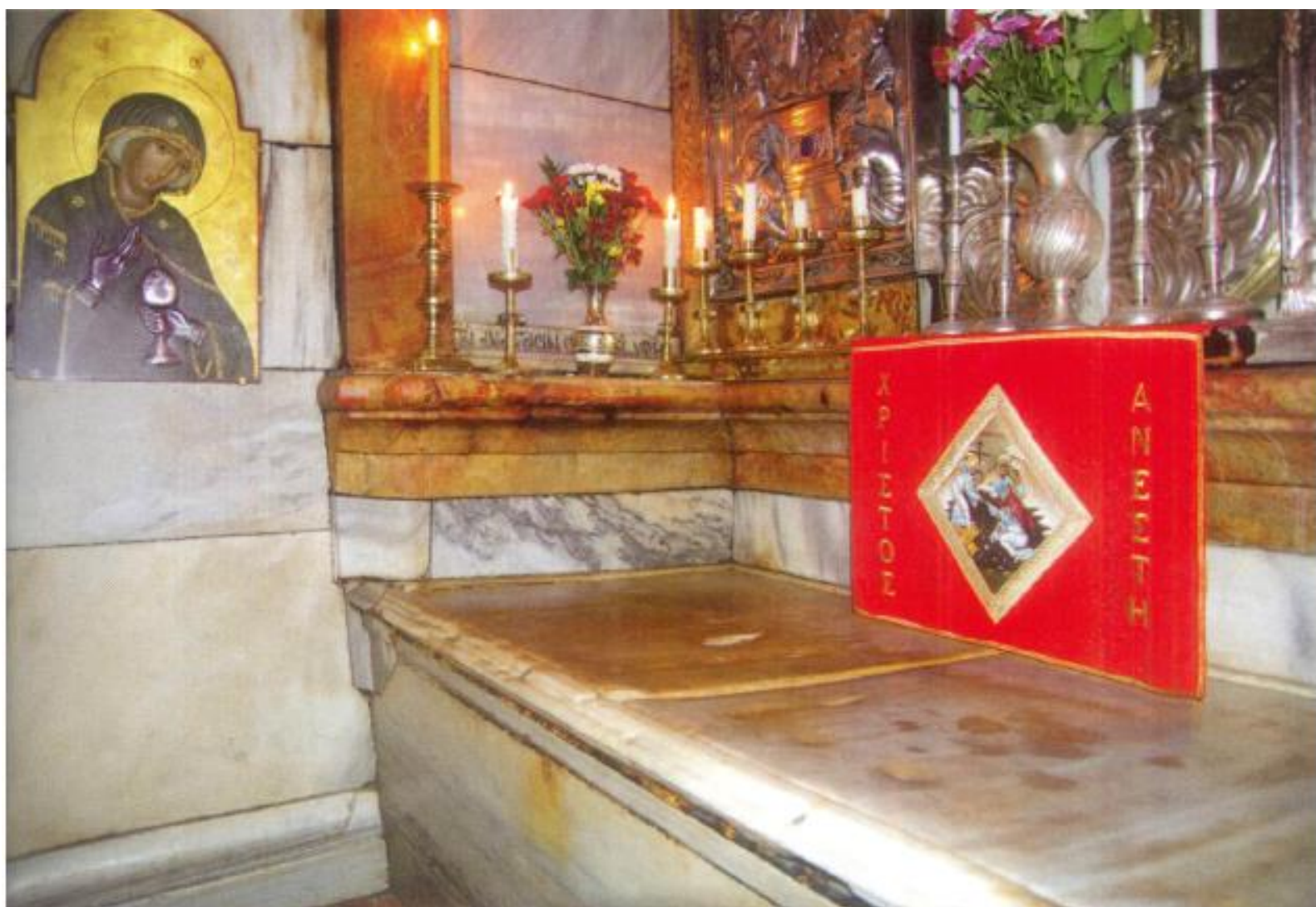

Πρωτοπρεσβύτερος Εμμανουήλ Α. Γιαννούλης

εφημέριος Μητροπολιτικού Ι. Ν Κοιμήσεως της Θεοτόκου
και Αγίου Διονυσίου Αιγίνης

ΑΙΓΙΝΑ 2023

Ο εσωτερικός θάλαμος του Τάφου του Χριστού.
Κάτω ακριβώς από τη μαρμάρινη ταφόπλακα
βρίσκεται το μέρος του λαξευμένου βράχου,
στο οποίο αποτέθηκε το Σώμα του Θεανθρώπου.

ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΑ ΚΑΙ ΑΓΙΟ ΦΩΣ: Μύθος, Απάτη, ή Γεγονός Ιστορικό ;

Πρωτοπρεσβύτερος **Εμμανουήλ Α. Γιαννούλης**
εφημέριος Μητροπολιτικού Ι. Ν Κοιμήσεως της Θεοτόκου
και Αγίου Διονυσίου Αιγίνης
νομικός, θεολόγος, τ. καθηγητής Μ.Ε. και συγγραφέας.

Email: **emgiann@gmail.com**
Ιστοσελίδα Ιερού Ναού: **imna.gr**

ΑΙΓΙΝΑ 2023

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Τα περισσότερα από τα παρατιθέμενα στοιχεία προέρχονται από το βιβλίο του **Χάρη Κ. Σκαρλακίδη: ΑΓΙΟΝ ΦΩΣ,** το θαύμα του Φωτός της Αναστάσεως στον Τάφο του Χριστού, εβδομήντα ιστορικές μαρτυρίες (4^{ος} -16^{ος} αι.) Αθήνα 2014, Εκδόσεις «Ελαία» και καταχωρούνται με την άδεια του συγγραφέα.

Αναπαράσταση του βράχου του Γολγοθά (σκαρίφημα Χάρη Σκαρλακίδη). Στο βάθος διακρίνεται ο Πανάγιος Τάφος. Τα δύο σπήλαια υπήρξαν τόπος προσευχής κατά τον 1^ο μ.Χ. αιώνα.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

«*Αυτός θα είναι σημείο αντιλεγόμενο*», προφήτευσε στην Ιερουσαλήμ φωτισμένος από το Άγιο Πνεύμα ο δίκαιος και ευλαβής **Συμεών ο Θεοδόχος**, κρατώντας στην αγκαλιά του το «*παιδίον Ιησούν*», όπως εξιστορεί το γεγονός της Υπαπαντής του Κυρίου ο Ιερός Ευαγγελιστής Λουκάς. Τα θεόπνευστα αυτά λόγια επαληθεύονται στο διάβα των αιώνων, καθότι το Πρόσωπο του Θεανθρώπου Κυρίου Ιησού Χριστού «*κείται εις πτώσιν και ανάστασιν πολλών*», σύμφωνα με την ίδια Προφητεία... Πράγματι! Άλλοι Τον δέχονται και αγαπούν, άλλοι πάλιν Τον αμφισβητούν και πολεμούν, μέχρι και στις μέρες μας...

Ποιος, άραγε, να είναι ο **Ιησούς** από την **Ναζαρέτ**; Ένας απλά «*καλός άνθρωπος*»; Ένας φιλόσοφος; Ένας αρχηγός μιας θρησκείας, σαν τόσους άλλους, που κίνησε όμως τον φθόνο των εχθρών Του, οι οποίοι τελικά πέτυχαν να Τον εξοντώσουν, με τον πιο φρικτό μάλιστα και επώδυνο σταυρικό θάνατο; Όχι! Η παγκόσμια Ιστορία (η οποία σημειωτέον διαιρέθηκε σε προ Χριστού και μετά Χριστόν), κυρίως όμως η ζωή και η λειτουργική εμπειρία της Ορθόδοξου Εκκλησίας, μαρτυρούν πως είναι ο **Ενανθρωπήσας Λόγος** του **Πατρός**, ο **Ίδιος** ο **Θεός** που κατέβηκε στη γη και έγινε άνθρωπος για μας ...

Ο Ιησούς είναι **Πρόσωπο ιστορικό**, έζησε και έδρασε σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο. Υπάρχουν ιστορικές μαρτυρίες γι' αυτό (όπως είναι π.χ του Ιουδαίου ιστορικού Φλάβιου Ιώσηπου, των Ρωμαίων Τάκιτου, Τίτου Λίβιου και άλλων). Ορισμένοι αναφέρονται μάλιστα και στον **Σταυρικό Του θάνατο**. Τα Ιερά Κείμενα της Αγίας Γραφής όμως κάνουν ένα βήμα μπροστά: Μας ομιλούν και για την **Ένδοξη Του Ανάσταση!**

Σταυρός και Ανάστασις του **Χριστού**, αποτελούν τους δύο πόλους της Χριστιανικής πίστεως. Ο **Σταυρός** είναι ο **Άθλος**. Η **Ανάστασις** το **Έπαθλον**. Την Ορθόδοξη Εκκλησία θα μπορούσαμε να την χαρακτηρίσουμε εύστοχα ως την κατεξοχήν **Εκκλησία της Αναστάσεως**...

«*Αν ο Χριστός δεν είχε πραγματικά αναστηθεί...*», γράφει ο **Απόστολος Πέτρος** στην Καθολική Επιστολή του, «*τότε θα ήταν μάταια η πίστις και το κήρυγμά μας*». Είναι δηλαδή σαν να μας λέει ο Σίμων-Πέτρος: «*Για ποιο πράγμα να σας μιλήσουμε εμείς οι Απόστολοί Του; Να πούμε ότι Τον ζήσαμε, Τον ακούσαμε, Τον είδαμε να πεθαίνει πάνω στο Σταυρό και... πάει τελείωσε; Όχι! Δεν είναι αυτό το περιεχόμενο του κηρύγματός μας. Ομολογούμε, ότι Τον είδαμε ζωντανό ανάμεσά μας, εκεί στη Γαλιλαία! Έφαγε μάλιστα ψάρι μαζί μας και «από μελισσίου κηρίου»... Και μας έστειλε να κηρύζουμε αυτή την αλήθεια της Αναστάσεως «εις πάντα τα Έθνη, αρξάμενοι από Ιερουσαλήμ»! Δεν βγήκαμε στο κήρυγμα του Ευαγγελίου από μόνοι μας... Απλά, υπακούμε σε Εκείνον που μας έστειλε, είμαστε απεσταλμένοι Του!*» («*Απόστολοι*»). Με βαθιά συντριβή μάλιστα ο ίδιος ομολογεί, πως κάποτε Τον είχε αρνηθεί... Ορκιζόταν πως δεν Τον ήξερε, μπροστά μάλιστα σε μια δούλη, σε κάποιους άλλους που κάθονταν έξω στην αυλή, την ώρα που μέσα στο Πραιτώριο δικαζόταν ο Μεγάλος Αθώος! Ο ενθουσιώδης εκείνος μαθητής, ο οποίος στον Μυστικό Δείπνο, έλεγε πως δεν θα Τον πρόδιδε ποτέ! Τρεις φορές όμως Τον είχε αρνηθεί, εκείνη τη δραματική νυχτερινή ώρα, μέχρι που λάλησε ο πετεινός... Και τότε θυμήθηκε τα λόγια Του! Και «*εξελθών έξω έκλαυσε πικρώς...*».

Από τη στιγμή εκείνη γεννιέται ο Νέος άνθρωπος, ο «εν Χριστώ». Αυτός που «έπαθε και έμαθε» να μη στηρίζεται πια στο «εγώ» του, αλλά να εξαρτά τα πάντα στη ζωή του από το θέλημα του Κυρίου του... Και για τον λόγο αυτό, ο Αναστάς με την τριπλή ερώτηση «*Σίμων Πέτρε αγαπάς με;*» και με την εξίσου τριπλή ομολογία του μαθητή: «*Συ Κύριε ξέρεις αν Σε αγαπώ*», θα δεχθεί την μετάνοιά του, θα εξαλείψει με την Φιλανθρωπία Του την άρνηση και θα τον αποκαταστήσει στο Αποστολικό αξίωμα. Ένα αξίωμα όχι δόξας και τιμών του πρόσκαιρου τούτου κόσμου, αλλά θυσίας και αδοξίας, με κατάληξη την μετοχή και στον τρόπο του δικού Του Σταυρικού θανάτου: «*δεν αξίζω να πεθάνω εγώ όπως ο Σωτήρας μου... σταυρώστε με, με το κεφάλι προς τα κάτω...*» είπε ταπεινά, τότε που τον συνέλαβαν στη Ρώμη στον διωγμό του Νέρωνος. Για να ανέλθει έτσι θριαμβευτικά μέσω του μαρτυρίου ο Πρωτοκορυφαίος στον Ουρανό, και να Του δώσει εκεί ο Αναστάς «*τας κλεις της Βασιλείας*». Με τον τρόπο αυτό πέρασε από τον **Σταυρό** στην **Ανάσταση** (όπως εξάλλου συνέβη και με τους άλλους Αποστόλους, πλην του «*Ηγαπημένου Μαθητού*» και Ευαγγελιστού Ιωάννου). Το τελευταίο βιβλίο της Καινής Διαθήκης, οι «*Πράξεις των Αγίων Αποστόλων*», καταγράφει αυτή την Σταυροαναστάσιμη πορεία των Μαθητών του Κυρίου, καθώς και την μετέπειτα ίδρυση της Εκκλησίας.

Σταυρός και Ανάστασις, συνεπώς, είναι μεταξύ τους στενά συνδεδεμένα. Δεν υπάρχει Ανάστασις χωρίς Σταυρό... Αυτός φαίνεται πως είναι ο λόγος, για τον οποίο **Γολγοθάς** και **Πανάγιος Τάφος**, ως κτίσματα στεγάζονται από τον 4^ο μ.Χ αι. στον ίδιο χώρο, στον **Πανίερο Ναό της Αναστάσεως**, το λαμπρό αυτό οικοδόμημα στα Ιεροσόλυμα των ευσεβών Αυτοκρατόρων και Αγίων της Εκκλησίας μας Κωνσταντίνου και Ελένης!

ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ

«**Σημείο αντιλεγόμενο**» αποτελεί όμως στις μέρες μας και το **Άγιο Φως**. Ακούγονται και γράφονται τώρα τελευταία πολλά, που προκαλούν σύγχυση, ακόμη και σκανδαλισμό στους πνευματικά αστήρικτους...

Εδώ και πάνω από τέσσερις δεκαετίες, ο γράφων έχει την ευλογία και κάθε χρόνο παραλαμβάνει το Άγιο Φως, το οποίο καταφθάνει τιμητικά με σκάφος του Λιμενικού από τον Πειραιά στην Αίγινα. Και ως ιερέυς, ανάβει με αυτό την κανδήλα του Ιερού, προκειμένου να μεταδοθεί με το «*Δεύτε λάβετε Φώς*» στους πιστούς το βράδυ του Μεγάλου Σαββάτου, λίγο πριν την τελετή της λαμπροφόρου Αναστάσεως στο προαύλιο του Μητροπολιτικού Ναού, τον τόπο της εφημεριακής διακονίας του. Αισθάνομαι λοιπόν τώρα την υποχρέωση - και εκ της ιερατικής μου συνειδήσεως- να κάνω αυτή τη δημοσίευση αναφορικά με το Άγιο Φως, για να μην ευρεθώ αναπολόγητος έναντι των πολλών Ευεργεσιών του Θεού στην ευτέλεια μου κατά την Ημέρα της Κρίσεως. Και τούτο, επειδή η Φιλανθρωπία του Θεού με έχει αξιώσει στο παρελθόν να προσκυνήσω για οκτώ φορές στους Αγίους Τόπους και να βιώσω εκεί πολύ δυνατές πνευματικές εμπειρίες, συνδεδεμένος με Αγίους ανθρώπους και συμμετέχοντας σε Θείες Λειτουργίες στα Πανάγια Προσκυνήματα. Βέβαια, τα λειτουργικά καθήκοντα δεν επιτρέπουν στον γράφοντα την αυτοπρόσωπη παρουσία του στα Ιεροσόλυμα, κατά το Μεγάλο Σάββατο...

Άλλοι, όμως, οι οποίοι μεταβαίνουν κατά τις ημέρες του Πάσχα στην Αγία Πόλη, επιστρέφουν συγκλονισμένοι από το εκεί επιτελούμενο θαύμα της **αφής του Αγίου Φωτός**.

Το ως άνω θέμα θα διερευνηθεί στη συνέχεια σε επίπεδο ιστορικό, θεολογικό και επιστημονικό. Θα εξετασθεί και το ενδεχόμενο αν υπάρχει κάτι το «ύποπτο», αναφορικά με την εμφάνιση του Αγίου Φωτός, όπως σκόπιμα αφήνουν να υπονοηθεί διάφοροι καλεσμένοι τηλεοπτικών καναλιών κατά τις ημέρες του Πάσχα (γιατί μόνο τότε, άραγε;). Τίθεται λοιπόν εδώ το εξής ερώτημα: Τι είναι το Άγιο Φως; Είναι μύθος ή πραγματικότητα; Μήπως πρόκειται για τέχνασμα ορισμένων προσώπων; Ή είναι όντως ένα θαυμαστό γεγονός, το οποίο συμβαίνει κάθε χρόνο εδώ και πάνω από δύο χιλιετίες, κατά την ημέρα του **Μεγάλου Σαββάτου** στα **Ιεροσόλυμα** και στον **Πανάγιο Τάφο**; Εμείς δεν θα κάνουμε τίποτε άλλο, από το να παραθέσουμε μερικά στοιχεία. Δεν επιζητούμε να πείσουμε με το ζόρι κανένα... Εξάλλου, ο κάθε άνθρωπος διαθέτει και σκέψη και κρίση. Είναι ελεύθερος να πιστέψει σε κάτι ή όχι, αφού ο Καλός Θεός μας έπλασε ελεύθερους, χαρίζοντάς μας το πολύτιμο δώρο του Αυτεξουσίου! Κάθε αντίθετη άποψη είναι βεβαίως σεβαστή, αρκεί να είναι πλήρως αιτιολογημένη και να μην υποκρύπτει ιδιοτελείς σκοπούς...

Εύκολο και ανέξοδο είναι, το να κάθεται κάποιος αναπαυτικά στην πολυθρόνα του, και να αναρτά στο διαδίκτυο δογματίζοντας αβασάνιστα, επιπόλαια και αναπόδεικτα πάνω σε ένα γεγονός, για το οποίο ο ίδιος δεν έχει προσωπικά ίδια αντίληψη! Κάτι, που **βιώνουν** όμως **κάθε χρόνο χιλιάδες άνθρωποι**, οι οποίοι στοιβάζονται κυριολεκτικά στον μεγάλο **Ναό** της **Αναστάσεως** στα **Ιεροσόλυμα**, για να ζήσουν αυτή την μοναδική εμπειρία στη ζωή τους... Το δύσκολο πάντως είναι, με πολλούς κόπους και έξοδα, να ταξιδέψει κάποιος σε διάφορα μέρη του κόσμου, να μιλήσει με κορυφαίους επιστήμονες, να εισέλθει στα άδυτα πολλών βιβλιοθηκών, να μελετήσει με την βοήθεια ειδικών αρχαία χειρόγραφα (σε φωτοτυπία 22 Μεσαιωνικά, παραθέτοντας αυτούσια αποσπάσματα στην Αραβική, Περσική, Αρμενική, Λατινική και την Ελληνική γλώσσα), και μάλιστα όλα αυτά να τα εκθέσει σε ένα βιβλίο!

Αυτό ακριβώς έχει κάνει ο εκ Θεσσαλονίκης ορμώμενος και ως Αρχιτέκτων εργαζόμενος στην Αθήνα κ. Χαράλαμπος Σκαρλακίδης, ασχολούμενος παράλληλα με την ιστορική, την αρχαιολογική και την θεολογική έρευνα. Σε πρόσφατη τηλεφωνική επικοινωνία που είχαμε, μας επέτρεψε ευγενώς να χρησιμοποιήσουμε υλικό από ένα βιβλίο του, στο οποίο καταγράφονται **70 μαρτυρίες εμφανίσεων του Αγίου Φωτός**, από τον 4^ο μ.Χ αιώνα μέχρι σχεδόν τις μέρες μας (μάλιστα, όπως μας είπε, οι μαρτυρίες αυτές έχουν ήδη ανέλθει σε 85!). Στο βιβλίο αυτό, κάθε ενδιαφερόμενος μπορεί να ανατρέξει σε πρωτότυπες πηγές και στην σχετική βιβλιογραφία. Εκεί αναλύονται με σαφήνεια διάφορα ζητήματα αναφερόμενα στον **Πανίερο Ναό** της **Αναστάσεως** και ειδικότερα στον **Πανάγιο Τάφο** και στο **Άγιο Φως**. Τον ευχαριστούμε για την πολύτιμη αυτή συμβολή του στην Πίστη και στην Έρευνα. Στο τέλος του παρόντος παραθέτουμε κι εμείς μια δική μας προσωπική εμπειρία.

ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΦΩΤΟΣ

Συμβαίνει αιώνες τώρα και υπάρχουν μαρτυρίες ότι, κάθε χρόνο το μεσημέρι του Μεγάλου Σαββάτου, η **Ροτόντα** της Στέγης και το **Κουβούκλιο** του **Παναγίου Τάφου** καταυγάζονται ξαφνικά από ένα γαλαζόλευκο **Φώς**, το οποίο στην αρχή **δεν καίει, δεν παρεμποδίζεται** από τα διάφορα αντικείμενα (όπως είναι λ.χ οι τοίχοι) και **δεν αφήνει σκιές!** Είναι σαν ένας **φωτεινός ήλιος**, που περιδιαβαίνει αστραπιαία τον χώρο των χιλιάδων προσκυνητών, μέσα στο τεράστιο Συγκρότημα του **Ναού της Αναστάσεως**. Ορισμένοι μάλιστα από αυτούς διαβεβαιώνουν, ότι **ανάβουν** ξαφνικά από μόνα τους τα **κεριά** που κρατούν στα χέρια τους! (Κυκλοφορούν φωτογραφίες καρέ- καρέ, όπως και video από επαγγελματική λήψη του Studio Anghel το Μεγάλο Σάββατο του 1996. Εκεί ο καθένας μπορεί να παρατηρήσει ζωντανά το εκπληκτικό αυτό φαινόμενο).

Για μια πολύπλευρη και σφαιρική εικόνα αυτού του όντως θαυμαστού φαινομένου, κρίνεται απαραίτητο να ξεκινήσουμε με τον **τόπο** στον οποίο αυτό συμβαίνει, δηλαδή τα **Ιεροσόλυμα**. Είναι μία πόλη, η οποία κατά το παρελθόν έχει γνωρίσει μεγάλες καταστροφές, έξη συγκεκριμένα τον αριθμό.

Στο **Πρώτο Μέρος** προβαίνουμε σε ένα συνοπτικό **Οδοιπορικό** στην **Αγία Γη**, εξετάζοντας την μορφολογία του εδάφους, τις Γεωπολιτικές συνθήκες, με παράλληλη αναφορά και στην Ιστορία του τόπου. Στο **Δεύτερο Μέρος** αναφερόμαστε σε ορισμένες καταγεγραμμένες περιπτώσεις εμφανίσεων του Αγίου Φωτός (κατ'επιλογήν και με χρονολογική σειρά).

Ο προθάλαμος του Παναγίου Τάφου με τμήμα του «Αγίου Λίθου», τον οποίο απεκύλησε ο άγγελος.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: Η ΑΓΙΑ ΓΗ ΤΩΝ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

Γολγοθάς και Τάφος του Χριστού. Προϊστορία του Τόπου

Κατά το έτος 1960, οι τρεις Κοινότητες οι οποίες έχουν δικαιώματα στο όλο Συγκρότημα του Ναού της Αναστάσεως (συγκεκριμένα, Έλληνες, Ρωμαιοκαθολικοί και Αρμένιοι), ξεκίνησαν ένα ευρύ πρόγραμμα ανασκαφών, σε περισσότερες από δέκα τοποθεσίες μέσα σε αυτόν τον τεράστιο Ναό. Το πρόγραμμα διήρκεσε για περισσότερο από τρεις δεκαετίες. Τα ευρήματα υπήρξαν πραγματικά εντυπωσιακά: Αποκάλυψαν, ότι ο **Γολγοθάς** και ο **Τάφος του Χριστού** (που απέχουν μεταξύ τους μόλις 45 μέτρα), αποτελούσαν μέρος ενός αρχαίου λατομείου, διαστάσεων περίπου 200 μέτρων μήκος, επί 150 πλάτος. Μέσα σε αυτό, ο **βράχος** του **Γολγοθά** αποτελούσε ένα μέρος του βραχώδους εδάφους, το οποίο τελικά δεν λαξεύτηκε, επειδή ο ασβεστόλιθος mizzi hilu, από τον οποίον αποτελείται, θεωρήθηκε ως υλικό κατώτερης ποιότητας, σε αντίθεση με τον υπόλοιπο ασβεστόλιθο (τύπου meleke) που είναι ανώτερης. Αυτόν ακριβώς τον **βράχο**, τον οποίο απέρριψαν οι αρχαίοι λατόμοι, **επέλεξε ο Υιός του Θεού** για το Μυστήριο της σωτηρίας όλου του κόσμου! Είναι ένας βράχος, που βάσταξε τον **Εσταυρωμένο Θεάνθρωπο**, Εκείνον που σήκωσε το βάρος της αμαρτίας όλων των ανθρωπίνων γενεών!

Τον 1^ο π.Χ αιώνα, με πρωτοβουλία του βασιλιά Ηρώδη αυτό το πρώην λατομείο εγκαταλείφθηκε. Οι λάκκοι εκσκαφής καλύφθηκαν με χώμα και ο τόπος μετατράπηκε σταδιακά **σε κήπο**, με αρκετούς λαξευμένους οικογενειακούς τάφους. Βρισκόταν έξω από τα τείχη της Ιερουσαλήμ, επειδή σύμφωνα με τον Μωσαϊκό Νόμο απαγορευόταν η κατασκευή και χρήση κοιμητηρίου μέσα στην πόλη. (Έτσι επαληθεύτηκε και η Προφητεία της Π.Δ, ότι δηλ. ο Μεσσίας θα πάθει «έξω των τειχών της πόλεως».

Ένας από οικογενειακούς τάφους, μέσα σε ιδιόκτητο κήπο, ανήκε στον πλούσιο **βουλευτή Ιωσήφ**, που καταγόταν από την Αριμαθαία. Είναι ο κήπος με τον τάφο που αναφέρει ο Ευαγγελιστής Ιωάννης ότι **υποδέχθηκε το Σώμα του Ιησού...**

Ας έρθουμε τώρα στα γεγονότα: Ο «ευσχήμων» εκείνος βουλευτής το έτος 33 μ.Χ έβαλε τεχνίτες να λαξεύσουν τον οικογενειακό του τάφο, ώστε να διαθέτει και πολλούς θαλάμους. Εκείνοι τότε λάξευσαν τον πρώτο θάλαμο, και αυτόν όχι ολόκληρο... Έσκαψαν πρώτα τον διάδρομο (το λεγόμενο standing pit, δηλ. τον χώρο των ορθίων, για να μπορούν να εργάζονται όρθιοι). Στη συνέχεια λάξευσαν δεξιά την πρώτη ταφική κόγχη, σκοπεύοντας να προχωρήσουν. Δεν πρόλαβαν όμως, αφού τους πρόλαβαν τα συγκλονιστικά συμβάντα: Τα Ιερά Ευαγγέλια μας διηγούνται ότι ο Ιωσήφ, αφού ζήτησε και έλαβε από τον Πιλάτο την άδεια για την **Ταφή**, μαζί με τον κρυφό «νυκτερινό» μαθητή του Ιησού **Νικόδημο**, διενέργησαν εσπευσμένα την **Αποκαθήλωση** του **Σώματος του Κυρίου** από τον **Σταυρό**. Και τούτο, επειδή με την δύση του ηλίου ξεκινούσε η ημέρα του Σαββάτου, η οποία τότε συνέπιπτε με το Πάσχα των Ιουδαίων, και σύμφωνα με τον Νόμο απαγορευόταν να βρίσκονται τα σώματα των καταδικασμένων πάνω στον Σταυρό. Από αγάπη και σεβασμό λοιπόν προς τον αγαπημένο του Διδάσκαλο, ο Ιωσήφ διέθεσε

για την Ταφή Του τον προσωπικό οικογενειακό του τάφο, που τελικά ήταν αδιαμόρφωτος...

Σύμπτωση; Όπως ταπεινό ήταν το μέρος που γεννήθηκε ο Κύριος (ένας στάβλος, μια σπηλιά), ταπεινή υπήρξε όλη η ζωή Του, το ίδιο ταπεινό ήταν και το μέρος όπου ετάφη: Ένας μικρός και μισοτελειωμένος λαξευμένος τάφος...

Χρονολογική τοποθέτηση του Θείου Δράματος

Η **Σταύρωση** του **Ιησού Χριστού** έγινε ημέρα **Παρασκευή**, παραμονή του Ιουδαϊκού Πάσχα, επί ηγεμονίας **Ποντίου Πιλάτου** (26-36 μ.Χ). Ο Ευαγγελιστής Λουκάς αναφέρει ωσαύτως ότι η δράση του Βαπτιστή Ιωάννη ξεκίνησε κατά το 15^ο έτος της Βασιλείας του αυτοκράτορα Τιβέριου. Έτσι, το χρονικό διάστημα της δράσης του Προδρόμου υπολογίζεται από τις 19 Αυγούστου του έτους 29 μέχρι και τις 19 Αυγούστου του έτους 30 μ.Χ. Κατά συνέπεια, η **δημόσια δράση** του **Ιησού** (η οποία θα ακολουθήσει περίπου ένα χρόνο μετά) ξεκίνησε κατά τα έτη **30** με **31**. Και διήρκεσε από 2,5 έως 3 χρόνια. Βυζαντινοί χρονογράφοι (όπως οι: Ιωάννης Φιλόπονος, Γεώργιος Κεδρηνός, Γεώργιος Σύγγελος και άλλοι), αναφέρουν ότι η **Σταύρωση** του **Χριστού** πραγματοποιήθηκε κατά το 19^ο έτος της Βασιλείας του αυτοκράτορα Τιβέριου (δηλ. το έτος **33** μ.Χ).

Ο συνδυασμός των ανωτέρω μας οδηγεί στο συμπέρασμα, ότι η πορεία του Θεανθρώπου από τον Μυστικό Δείπνο μέχρι και την Ανάσταση Του προσδιορίζεται χρονικά ως εξής: Κυριακή των Βαΐων είναι η 29^η Μαρτίου του 33 μ.Χ. Μεγάλη Τετάρτη, η 1^η Απριλίου. Μεγάλη Πέμπτη, η 2^α Απριλίου. Μεγάλη Παρασκευή, η 3^η Απριλίου. Μεγάλο Σάββατο, η 4^η Απριλίου. Κατά συνέπεια, **Κυριακή** του **Πάσχα** είναι η **5^η Απριλίου** του έτους **33** μ.Χ.

Ποιος είναι ο χρόνος της Αναστάσεως του Χριστού;

Προσεκτική ανάγνωση του 28^{ου} Κεφαλαίου (στίχοι 1-3) του Ιερού Ευαγγελίου του **Ματθαίου**, μας αποκαλύπτει και τον πραγματικό χρόνο της **Αναστάσεως** του Χριστού. Γράφει ο («Μέγας», κατά τον Ιερό Χρυσόστομο) Ευαγγελιστής Ματθαίος: **«Οψέ δε σαββάτων, τη επιφωσκούση εις μίαν σαββάτων...»**.

Εκ των προτέρων λέμε, πως η **ορθή ερμηνεία** της φράσης είναι: **«Το σουρουνπο του Σαββάτου, τότε που άρχιζε η ημέρα της Κυριακής...»**. Σύμφωνα με το βυζαντινό *Μέγα Ετυμολογικόν* του 11^{ου} μ.Χ αι., η λέξη «οψέ» σημαίνει «επί το εσπέρας», δηλαδή «αργά προς το βράδυ» (σε αντιδιαστολή με το πρωί). **«Τη επιφωσκούση»** δεν εννοεί «μόλις ξημέρωσε το πρωί της Κυριακής» (=η «μία των σαββάτων»), όπως εκ πρώτης όψεως φαίνεται. Και τούτο, επειδή οι Εβραίοι όταν χρησιμοποιούσαν την φράση **«φώτισε η νέα μέρα»**, δεν εννοούσαν ότι ξημέρωσε το πρωί, αλλά ότι **«ήρθε στο φως, το σκοτάδι της νέας ημέρας»**. Σύμφωνα με τον Ιουδαϊκό Νόμο η **αλλαγή** της **ημέρας** γινόταν το **εσπέρας** (τότε δηλ. που άρχιζε η νύχτα, που «σουρούπωνε»). Ένα παράδειγμα το Βιβλίο της **Γενέσεως** στην Π.Δ: **«Και εγένετο εσπέρα και εγένετο πρωί, ημέρα μία»** (Κεφ. 1, στίχ. 5). Για τον λόγο ακριβώς αυτόν, το **«Τυπικόν»** των Ιερών Ακολουθιών της Ορθοδόξου Εκκλησίας

ακολουθεί το Επταδικό σύστημα του «**νυχθημέρου**» και με την εξής «**Τάξιν**»: **Εσπερινός, Μεσονυκτικόν, Ὁρθρος, Α΄, Γ΄, ΣΤ΄, Θ΄ Ὁρα**, και **Απόδειπνον** (ο Εσπερινός αναγινώσκεται μαζί με την Θ΄ Ὁρα, ως μία Ακολουθία).

Έτσι, λοιπόν, η φράση «**επιφωσκούση εις μίαν των σαββάτων**» μεταφράζεται σωστά ως: «**όταν άρχισε** (φάνηκε) **η ημέρα της Κυριακής**». Υποδηλώνει δηλαδή τον χρόνο **μετά τη δύση του ηλίου, αργά το βράδυ του Σαββάτου**. Για τον λόγο αυτό και η **ημέρα της Κυριακής** λειτουργικά αρχίζει με την Ακολουθία του **Εσπερινού του Σαββάτου**, όπου τότε **ψάλλονται** τα Αναστάσιμα τροπάρια. Και σε κάποια άλλη περίπτωση ο Ευαγγελιστής Λουκάς σημειώνει: «...και ημέρα ήν παρασκευή, και **σάββατον επέφωσκε...**», που σημαίνει «και ήταν η ημέρα της Παρασκευής και μόλις **άρχιζε** (φώτιζε) η ημέρα του **Σαββάτου**» (Κεφ. 23, στιχ. 56).

Με όσα προαναφέρθηκαν, εξάγεται το συμπέρασμα ότι, η **Ανάστασις** του **Χριστού** συνέβη με την **δύση του ηλίου, εκείνο** το σημαντικό **Σάββατο** στις **4 Απριλίου** του έτους **33** μ.Χ. Έγινε μάλιστα κατά την ίδια χρονική στιγμή, όταν οι Ιουδαίοι κάθονταν όλοι μαζί στο τραπέζι για να φάγουν από τον θυσιασμένο αμνό, εορτάζοντας το εβραϊκό Πάσχα... Τότε δηλαδή που είχε αρχίσει να «**φωτίζει η μία των σαββάτων**» (η επόμενη μέρα, δηλ. η δική μας **Κυριακή**= η ημέρα του **Κυρίου**). Τότε ακριβώς Ανέστη ο Κύριος, εγκαινιάζοντας έτσι το Νέο, το Αιώνιο Πάσχα της Βασιλείας Του, κατά το: «**και γαρ το Πάσχα** (των Ιουδαίων) **υπέρ ημών εντύθη Χριστός**» (δηλ. στις μέρες του Ιουδαϊκού Πάσχα θυσιάστηκε για μας ο Μεσσίας- Χριστός). Με το «**Τετέλεσται**» (σημαίνει «τελείωσε») που είπε πάνω στο Σταυρό, ολοκλήρωσε ο Κύριος το έργο το οποίο Του ανέθεσε ο Πατέρας! Και, αφού παρέδωσε το πνεύμα, ως Θεός κατέβηκε στον Άδη για να κηρύξει το Ευαγγέλιο της σωτηρίας στους απ΄ αιώνας εκεί νεκρούς. Κατά την τριήμερη παραμονή του στον Άδη (= εσπέρας της Μ. Πέμπτης προς Μ. Παρασκευή ημέρα πρώτη, εσπέρας της Μ. Παρασκευής προς Μ. Σάββατο ημέρα δεύτερη, και εσπέρας του Μ. Σαββάτου προς την Κυριακή ημέρα τρίτη), ο Αναστάς ελευθέρωσε «**εκ των δεσμών του Άδου**» όσους πίστευσαν («**τοις εν τοις μνήμασι ζών ημισάμενος**»), με πρώτο τον εκ δεξιών Του εσταυρωμένο ληστή και με ένα: «**μνήσθητι μου Κύριε εν τη Βασιλεία Σου**»..

Αυτό που συνέβη το **πρωί της Κυριακής** δεν ήταν λοιπόν η Ανάσταση του Χριστού, αλλά η **συνάντηση** Του με την **Μαρία την Μαγδαληνή**. Η σωστή γραφή του κειμένου είναι η εξής: «**Αναστάς δε**, (με το σημείο του κόμματος εδώ) **πρωί πρώτη σαββάτου εφάνη πρώτον Μαρία τη Μαγδαληνή**» (Ευαγγελιστής Μάρκος, Κεφ. 16, στιχ 9). Το εδάφιο αυτό ερμηνεύεται ορθά ως: «**Αφού πρώτα αναστήθηκε** (τουτέστιν, αργά το βράδυ του Σαββάτου, δηλαδή όταν σκοτείνιασε, εν συνεχεία) **εμφανίστηκε το πρωί της Κυριακής πρώτα στην Μαρία τη Μαγδαληνή**» (δηλ εμφανίστηκε ο Αναστάς πρώτα σε αυτή, από όλους τους άλλους).

Πώς, όμως, έχει γενικά επικρατήσει η αντίληψη ότι ο Χριστός αναστήθηκε το πρωί της Κυριακής; Αυτό οφείλεται σε κάποιο λάθος αντιγραφής του κειμένου, επειδή μετά τη λέξη «δε», δεν σημειώθηκε ένα κόμμα: «**αναστάς δε πρωί πρώτη σαββάτου εφάνη πρώτον Μαρία τη Μαγδαληνή**». Έτσι αλλάζει όμως όλο το νόημα της φράσης: «**όταν αναστήθηκε το πρωί της Κυριακής, φανερώθηκε πρώτα στην**

Μαρία την Μαγδαληνή» κ.λ.π. Όπως όμως παρατηρούν εύστοχα οι Άγιοι Ιερώνυμος και Ευσέβιος (στο «περί των ευαγγελίων ζητημάτων και λύσεων» του δευτέρου), «αναστάς δε, **υποστίζομεν**» (δηλαδή να βάλουμε εκεί το σημείο του κόμματος).

Ποιάς ήταν ο πρώτος άνθρωπος που είδε τον Αναστάντα Χριστό;

Την ημέρα που έγινε η Ταφή του Χριστού, με το σούρουπο της Μ. Παρασκευής, παρευρίσκονταν εκεί «η Μαρία η Μαγδαληνή και η **άλλη Μαρία**» (Ματθαίος, 27,61). Οι δύο γυναίκες καθόντουσαν απέναντι του Τάφου και με βαθιά λύπη παρακολουθούσαν όσα συνέβαιναν... Έβλεπαν λ.χ τους Ιουδαίους να σφραγίζουν την σκαλιστή εγκοπή του μνήματος με τον τεράστιο εκείνο τετράγωνο ογκόλιθο (βάρους σχεδόν ενός τόνου και διαστάσεων 80Χ80 εκατοστών, που άφηνε το άνοιγμα της εισόδου να είναι περίπου 60Χ60 εκατοστά). Η βαθιά συγκίνηση δεν τις άφηνε να ησυχάσουν, γι' αυτό όλη τη νύχτα πηγαινοέρχονταν... Η Μαρία η Μαγδαληνή μάλιστα ήταν βαθιά υποχρεωμένη, αισθανόταν μια απέραντη ευγνωμοσύνη προς τον Κύριο, αφού Εκείνος την είχε απελευθερώσει από επτά δαιμόνια! Η μια γυναίκα λοιπόν έδινε συμπάρασταση στην άλλη, εκείνη τη δύσκολη βραδιά ... Την επόμενη μέρα (το σούρουπο δηλαδή του Μ. Σαββάτου) βρέθηκαν ξανά έξω από τον Τάφο...

Και συνεχίζει ο Ιερός Ευαγγελιστής Ματθαίος (όπως ήδη αναφερθήκαμε στο «**τη επιφωσκούση τη μια των σαββάτων**») ως εξής: «...ήλθε η Μαρία η Μαγδαληνή και η **άλλη Μαρία** δια να ιδούν τον τάφο. Και έγινε μεγάλος σεισμός, διότι ένας Άγγελος του Κυρίου κατέβηκε από τον Ουρανό, πλησίασε και αποκύλισε τον λίθο από την πόρτα του μνήματος και καθόταν πάνω σε αυτόν».

Ποια είναι όμως η «**άλλη Μαρία**»; Και για ποιο λόγο δεν αναφέρεται ονομαστικά;

Οι Άγιοι Ιωάννης ο Χρυσόστομος, Εφραίμ ο Σύρος, Αμβρόσιος Μεδιολάνων, Ρωμανός ο Μελωδός, ο Πατριάρχης Ιεροσολύμων Σωφρόνιος Α΄, ο Επίσκοπος Κύρου Θεοδώρητος, ο Άγιος Νικόδημος ο Αγιορείτης και ο Άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς δεν έχουν καμία αμφιβολία, ότι η «**άλλη Μαρία**» είναι η **Υπεραγία Θεοτόκος**! Σε άλλα σημεία των Ιερών Ευαγγελίων αναφέρεται και ως «*Μαρία του Ιακώβου και Ιωσή μητηρ*» (δηλ. των τέκνων του Ιωσήφ, του Μνήστορος της Παρθένου). Ο σημαντικότερος Εκκλησιαστικός συγγραφέας του 14^{ου} μ.Χ αι., ο Άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς, γράφει: «*Πρώτη από όλες ήλθε στον Τάφο του Υιού του Θεού η Θεοτόκος, έχοντας μαζί της και την Μαρία την Μαγδαληνή. Πραγματικά, την χαρά της Αναστάσεως του Κυρίου πρώτη απ' όλους τους ανθρώπους, όπως ήταν εξάλλου σωστό και δίκαιο, δέχθηκε από Αυτόν η Θεοτόκος. Και πρώτη αυτή είδε τον Αναστάντα και απήλαυσε τη Θεία ομιλία Του... Και πρώτη αυτή άγγιξε τα Άχραντα πόδια Του, έστω και αν οι Ευαγγελιστές, δεν τα λένουν όλα αυτά καθαρά, μη θέλοντας να προσαγάγουν ως μάρτυρα την Μητέρα Του, για να μην δώσουν αφορμή υποψίας στους απίστευτους... Με τη φράση «και η **άλλη Μαρία**» εννοούσε οπωσδήποτε τη Θεομήτορα... ο δε Ευαγγελιστής Άγγελος, ήταν προφανώς ο ίδιος ο **Γαβριήλ**»,*

εκείνος δηλ. που είχε κάνει και τον **Ευαγγελισμό** της! Και τώρα της ευαγγελίζεται πάλι την Ανάσταση του Υιού της!».

Επομένως, οι Ιεροί Ευαγγελιστές δεν αναφέρουν ρητά το όνομα της Παναγίας, επειδή ήθελαν με αυτό τον τρόπο να προστατεύσουν την Μητέρα του Κυρίου από το μένος των Ιουδαίων. Εξάλλου, δεν θα λαμβανόταν καθόλου υπόψη και η τυχόν μαρτυρία της, ως η Μητέρα του Παθόντος...

Ο **Χριστός ανασταίνεται**, λοιπόν, την στιγμή που καταφθάνει στο **μνήμα η μητέρα Του**. Κατ'αυτόν τον τρόπο τιμά το πιο αγαπημένο Του Πρόσωπο! Ταυτόχρονα όμως - και μέσω αυτής- εξυψώνει και την γυναικεία φύση, την οποία είχε καταρρακώσει η παρακοή της Προμήτορος Εύας... Ο Άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς σημειώνει χαρακτηριστικά: *«Εγώ πάντως νομίζω, ότι γι'αυτήν ανοίχθηκε ο ζωηφόρος εκείνος Τάφος, διότι γι'αυτήν πρώτη και δι'αυτής έχουν ανοιχθεί σ'εμάς όλα όσα είναι επάνω στον Ουρανό»*. Από την Εύα προήλθε η πτώση και η λύπη, ενώ από τη **νέα Εύα**, την **Παναγία**, προήλθε η ανύψωση και η χαρά.

Ο Άγιος Σωφρόνιος Α΄, Πατριάρχης Ιεροσολύμων, γράφει επίσης ότι, η Θεοτόκος δεν ήταν απλώς αυτή που είδε πρώτη τον Αναστημένο Χριστό! Ήταν και η μόνη που βίωσε καθ'ολοκληρίαν το γεγονός της Ενδόξου **Αναστάσεώς Του**, καθώς Εκείνος **αναδυόταν** ως **Ήλιος**, από τον ανήλιο Άδη: *«Όταν είδες τον Ήλιο να ανατέλλει από τους κρύφιους τόπους του Άδη ως μία **πύλη Φωτός**, και να φωταγωγεί τα πέρατα του σύμπαντος, εσύ, **Κόρη Παναμώμητε**, πλημμύρισες από **θεική χαρά**»*. Αυτή πρώτη βίωσε τη μεγίστη τιμή και την ύψιστη χαρά, όχι μόνο επειδή ήταν η Μητέρα του Θεανθρώπου (ή για τον λόγο ότι ήταν Πάναγνη), αλλά και επειδή είχε βιώσει τον υπέρτατο πόνο, όπως της είχε προφητεύσει πολλά χρόνια πριν ο Θεοδόχος Συμεών, τη στιγμή που αντίκρυσε τον Αναμάρτητο Υιό της να υψώνεται στο ξύλο του Σταυρού!

Το γεγονός της Αναστάσεως του Κυρίου (Θεολογική Ερμηνεία).

Αφού ο Χριστός κήρυξε όπως είπαμε για τρεις μέρες στον Άδη, και αφού ελευθέρωσε πρώτα τις ψυχές όσων πίστεψαν στο Ευαγγέλιο της σωτηρίας, με την δύση του ηλίου (αργά δηλ. το βράδυ του Μ. Σαββάτου, με τα δικά μας δεδομένα δηλαδή περίπου ώρα 8), η Θεϊκή Του Φύση επέστρεψε από τον Άδη και ενώθηκε με την ανθρώπινη, η οποία βρισκόταν στον Τάφο... **Έλαμψε** τότε το σκοτεινό Μνημείο από το **Φώς της Αναστάσεως!** Και ποιο είναι αυτό το Φως; Είναι το **Άκτιστον Φώς της Θεότητος!** Δεν μπόρεσε ένας τάφος να κρατήσει μέσα του την Ζωή! Είναι ο «Ζωοδόχος» Τάφος! Η Ανάστασις του Χριστού έλαβε χώραν ενώ ήταν ακόμη σφραγισμένο το μνήμα... Την ώρα δηλαδή που έπεφτε το σκοτάδι και κατέφθανε στον Τάφο η «άλλη Μαρία»... Είχε πληροφορία η Παναγία από τον Υιό της για το τι θα συνέβαινε... *«Μη εποδύρου με **Μήτερ**, αναστήσομαι...»*, σύμφωνα και με την Υμνολογία. Εκείνη ακριβώς τη στιγμή συνέβη ένας τοπικός σεισμός, όταν Άγγελος Κυρίου κατέβηκε από τον Ουρανό, αποκύλισε τον λίθο από την θύρα του μνημείου και κάθισε επάνω του... Μέσα στο βαθύ σκοτάδι, και αφού είχε ήδη δύσει ο φυσικός Ήλιος, ευθύς ανέτειλε ο Ήλιος της Δικαιοσύνης, ο Οποίος δεν δύει ποτέ. Έλαμψε τότε για πρώτη φορά το σκοτεινό μνημείο από

το Άκτιστο Φως του Θεανθρώπου! Είναι το Φως της Πίστεως. Το Φως της Αληθείας. Και από τότε μέχρι σήμερα δεν παύει να εμφανίζεται, κατά τρόπο υπερφυσικό, κάθε μεσημέρι του Μεγάλου Σαββάτου στο Ιερό Κουβούκλιο του Παναγίου Τάφου!

Τι είναι λοιπόν το Άγιο Φως; Είναι η Μυστική Παρουσία του **Αναστάντος Χριστού**, στον **τόπο** όπου Εκείνος Ανέστη! Είτε το πιστεύουμε αυτό, είτε όχι... Και αποτελεί εκπλήρωση της υπόσχεσης που έδωσε ο Αναστάς στους μαθητές Του (και μέσω αυτών σε όλους τους πιστούς): "*Εγώ θα είμαι πάντοτε μαζί σας όλες τις ημέρες, μέχρι της Συντελείας του Αιώνος!*".

Ας γυρίσουμε όμως τώρα πολλά χρόνια πριν... Και να μιλήσουμε για την Ιστορία εκείνου του τόπου. Επειδή, ως γνωστόν, ο Πανάγιος Τάφος είναι άμεσα συνδεδεμένος με την πόλη των Ιεροσολύμων.

Η πρώτη Εκκλησία των Ιεροσολύμων. Οι καταστροφές της πόλης και ο Πανάγιος Τάφος.

Την ημέρα της Πεντηκοστής (1ος μ.Χ αι.) ιδρύθηκε η Εκκλησία των Ιεροσολύμων. Είναι η «*Μήτηρ Σιών*», με πρώτο Επίσκοπό της τον Άγιο Ιάκωβο τον Αδελφόθεο. Με την Αποστολική Σύνοδο των Ιεροσολύμων (49 μ.Χ) και αφού δόθηκε πρώτα λύση στο σοβαρό ζήτημα της σχέσεως των «*εξ Ιουδαίων*» Χριστιανών με τους «*εξ Εθνών*», οι Άγιοι Απόστολοι ξεκίνησαν «*ως ίπποι λογικοί*» τις ιεραποστολικές περιοδείες τους. Ήδη, από την Τοπική Σύνοδο της Αντιοχείας (37 μ.Χ) οι πιστοί είχαν λάβει την ονομασία «*Χριστιανοί*». Την ίδια ακριβώς εποχή οι Ιουδαίοι τους αποκαλούσαν υποτιμητικά «*Ναζωραίους*» και «*Γαλιλαίους*». Οι «*Πράξεις των Αγίων Αποστόλων*» αναφέρονται στον τρόπο οργάνωσης της Πρώτης Εκκλησίας, στο ιεραποστολικό της έργο, στις αρετές των πρώτων Χριστιανών, στην κοινοκτημοσύνη τους κ.ά. Τότε όμως άρχισαν να εκδηλώνονται και οι πρώτες αντιδράσεις στο έργο της εξαπλώσεως του Ευαγγελίου, με τους πρώτους διωγμούς από τους Ιουδαίους και από τους «*Εθνικούς*» (ειδωλολάτρες), συγκεκριμένα από την κοσμοκράτειρα τότε Ρώμη και τους αυτοκράτορες της. Παράλληλα, άρχισαν να εμφανίζονται και οι πρώτοι «*εσωτερικοί*» εχθροί της Εκκλησίας, οι διάφορες Αιρέσεις.

Στο διάβα των αιώνων η πόλη της Ιερουσαλήμ έπαθε μεγάλες καταστροφές... Αναπόφευκτα και ο Πανάγιος Τάφος βρέθηκε στο επίκεντρο των τραγικών εκείνων γεγονότων της Τοπικής Ιστορίας. Συνέβησαν όμως και μεγάλες αλλαγές στο φυσικό του περιβάλλον.

Η Πρώτη καταστροφή των Ιεροσολύμων: Έτος 70 μ.Χ, από τους Ρωμαίους.

Ανεβαίνοντας με τον βαρύ Σταυρό την οδό του Μαρτυρίου (via dolorosa κατά τους Λατίνους) προς τον Γολγοθά ο Κύριος, είπε σε μερικές γυναίκες που θρηνούσαν βλέποντάς Τον καταματωμένο: «*Θυγατέρες της Ιερουσαλήμ, μη κλαίτε για μένα, αλλά για σας και τα παιδιά σας...*». Και, δείχνοντάς τους από το ύψος του

δρόμου τον Ναό του Σολομώντος (σύμβολο της Εθνικής υπεροψίας των Εβραίων, που πριν από λίγα χρόνια είχε ανακατασκευάσει ο Βασιλιάς Ηρώδης) προφήτεψε: « *Αλήθεια, σας λέγω! Δεν θα μείνει εδώ πέτρα πάνω στην πέτρα, που να μην γκρεμιστεί. Όλα αυτά θα γίνουν σε τούτη τη γενεά*».

Να ήταν, άραγε, η μεγάλη καταστροφή που επακολούθησε ύστερα από 37 χρόνια (σε εκείνη δηλ. τη γενιά, όπως ακριβώς προείπε ο Χριστός), η συνέπεια εκείνων των λόγων, που κραύγασε ο όχλος των Ιουδαίων στο Πραιτώριο «*Το Αίμα Αυτού να πέσει πάνω σε μας και τα παιδιά μας*»; Έτσι φώναζε ο όχλος, όταν ο Πιλάτος τους ανακοίνωσε την καταδικαστική του απόφαση για τον Ιησού...

Αμέσως μετά την Σταύρωση του Χριστού τα χρόνια που επακολούθησαν ήταν ταραγμένα, εκδηλώθηκαν συνεχή επαναστατικά κινήματα. Το έτος 66 μ.Χ οι Ιουδαίοι επαναστατούν κατά της Ρώμης. Μετά από τέσσερα χρόνια, τον Απρίλιο του 70 μ.Χ, ο Ρωμαίος στρατηγός Τίτος καταφθάνει στην Ιερουσαλήμ επικεφαλής ισχυρής Δυνάμεως 36.000 ανδρών. Αμέσως άρχισε την πολιορκία της πόλης. Παρά την σθεναρή αντίσταση των Ιουδαίων, ο Ρωμαίος στρατηγός -και μετέπειτα αυτοκράτορας- με συνεχείς εφόδους καταλαμβάνει τελικά την Ιερουσαλήμ και την καταστρέφει τελείως. Με διαταγή του Τίτου τότε **ισοπεδώθηκαν όλα τα κτίρια**, ανάμεσα τους και ο **Ναός**. Κατά τον Ρωμαίο ιστορικό Τάκιτο, οι νεκροί των Ιουδαίων ανήλθαν στις 600.000! Οι ιστορικοί περιγράφουν τα γεγονότα με ανατριχιαστικές λεπτομέρειες: Πολλοί από τους Ιουδαίους τότε σταυρώθηκαν, σε σημείο που δεν είχαν απομείνει δέντρα στα δάση, αφού τα είχαν κόψει οι Ρωμαίοι και τα έκαναν σταυρούς!

Στο σημείο αυτό, εύλογο προβάλλει το εξής ερώτημα: Και με τους πρώτους Χριστιανούς, που ζούσαν στην πόλη, τι έγινε; Τα μέλη αυτής της Πρώτης Εκκλησίας των Ιεροσολύμων διαφυλάχθηκαν από την Θεία Πρόνοια: Ήταν το έτος 67μ.Χ, όταν οι μαθητές του Χριστού, κυνηγημένοι από Ιουδαίους και Ρωμαίους, αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν την Ιερουσαλήμ και να καταφύγουν ανατολικά του Ιορδάνη, στις γειτονικές πόλεις της Δεκάπολης και της Περαιάς. Έτσι διασώθηκαν από την μεγάλη σφαγή που έγινε το 70 στα Ιεροσόλυμα! Οι περισσότεροι από αυτούς εγκαταστάθηκαν στην Πέλλα, την πόλη που έκτισε ο στρατηγός του Μεγάλου Αλεξάνδρου Σέλευκος ο Νικάτωρ (ο ιδρυτής της Δυναστείας των Σελευκιδών), προς τιμήν της ομώνυμης Ελληνικής πόλης της Μακεδονίας. Με αυτό τον τρόπο, η Πέλλα κατέστη εκ των πραγμάτων η νέα έδρα της Εκκλησίας των Ιεροσολύμων. Και από τότε άρχισε σταδιακά να αποβάλλει τον Ιουδαϊκό χαρακτήρα της και να προσλαμβάνει Εθνικά πρότυπα (δηλ. κοσμοπολίτικα, Ελληνικά).

Ας δούμε τώρα πώς διαμορφώθηκε η σχέση του Αρχαίου Ελληνικού πνεύματος με την νέα πίστη. Μεγάλο μέρος του Αρχαίου Ελληνικού κόσμου άρχισε σταδιακά να αποδέχεται την Χριστιανική διδασκαλία. Με το κήρυγμα των Αγίων Αποστόλων, πολλοί άρχισαν να εγκαταλείπουν την ειδωλολατρία, με τις δαιμονικές τελετές και τις ανθρωποθυσίες της, και να ασπάζονται τη Νέα Χριστιανική Πίστη. Ολόκληροι λαοί **εκχριστιανίστηκαν**, ανάμεσα τους και οι Έλληνες. Μέχρι τότε η λέξη "Έλλην" (ακόμη και στη γλώσσα των βιβλίων της Αγίας Γραφής) σήμαινε τον ειδωλολάτρη, τον "Εθνικό" (και όχι κατ'ανάγκη τον κάτοικο του Ελλαδικού

χώρου). Συν τω χρόνω η λέξη άρχισε σταδιακά να αλλάζει περιεχόμενο και να προσλαμβάνει γεωγραφικά χαρακτηριστικά. Έτσι έπαψε να σημαίνει αποκλειστικά τον «εθνικό- ειδωλολάτρη». Ιδιαίτερα, από τότε που κατέφθασε στον Ελλαδικό χώρο (μέσα του 1^{ου} αιώνα) ο Μέγας Απόστολος των Εθνών Παύλος, με τις τρεις ιεραποστολικές περιοδείες του συνετέλεσε σε μεγάλο βαθμό στον εκχριστιανισμό των Ελλήνων: «*Διαβάς εις Μακεδονίαν βοήθησον ημίν*», ήταν η κλήση του Θεού, με το γνωστό όραμα του Μακεδόνας άνδρος, που είδε ευρισκόμενος ο Απόστολος στην Τρωάδα. Αξιοσημείωτο επίσης είναι, ότι κατά την διάρκεια των τριών πρώτων αιώνων τα Ιερά Ευαγγέλια γράφθηκαν πρωτοτύπως στην Ελληνική γλώσσα, συγκεκριμένα στον τύπο της «Ελληνιστικής κοινής». Και με τις αντιγραφές τους εξαπλώθηκαν στα πέρατα του γνωστού μέχρι τότε κόσμου. Κατ' αυτόν τον τρόπο, «*ο Ελληνισμός λειτούργησε ως το άρμα του Χριστιανισμού*», σύμφωνα με κορυφαίο Ευρωπαϊό επιστήμονα.

Στα χρόνια του Χριστού την Γαλιλαία, με τον κοσμοπολίτικο χαρακτήρα της, την αποκαλούσαν οι Ιουδαίοι ως «*Γαλιλαία των Εθνών*» (ή «*αλλοφύλων*»). Μεγάλο μέρος του πληθυσμού της αποτελούσαν Σύροι, Παλαιστίνιοι και Έλληνες. Ανθούσαν τότε οι τέχνες και το εμπόριο. Παντού υπήρχαν στοιχεία του Ελληνικού πολιτισμού. Εξάλλου η Ελληνική γλώσσα, από την εποχή των κατακτήσεων του Μεγάλου Αλεξάνδρου είχε καταστεί η Διεθνής γλώσσα της εποχής. Ήταν εκείνη την οποία μιλούσαν περισσότερο τότε στην Παλαιστίνη, μαζί με την Αραμαϊκή (Αρχαία Ασσυριακή). Αυτός ήταν και ο λόγος, για τον οποίο οι περισσότεροι από τους μαθητές του Χριστού είχαν Ελληνικά ονόματα! Την εποχή εκείνη η Γαλιλαία δεν είχε Διοικητική σχέση με την Ιουδαία. Μάλλον ψυχρότητα, ακόμη και εχθρότητα, επικρατούσε στις σχέσεις των δύο αυτών Ρωμαϊκών Επαρχιών (Romanae Provinciae). Οι Γαλιλαίοι γενικά συμπαθούσαν τον Χριστό, σε αντίθεση προς τους Ιουδαίους, οι οποίοι Τον μισούσαν και συνεχώς κυνηγούσαν... "*Διδάσκαλε, χθες ζητούσαν να σε λιθοβολήσουν οι Ιουδαίοι, και τώρα θέλεις να πας ξανά εκεί;*" Του είπαν λίγο πριν το Πάθος οι Μαθητές, Γαλιλαίοι όλοι τους στην καταγωγή (πλην του Ιούδα του Ισκαριώτη, που ήταν Ιουδαίος). Ας μην ξεχνάμε ότι στη Ναζαρέτ της Γαλιλαίας έγινε ο Ευαγγελισμός της Θεοτόκου από τον Αρχάγγελο Γαβριήλ. Ο Ίδιος ο Θεάνθρωπος, παρόλο που γεννήθηκε στην Βηθλεέμ της Ιουδαίας (όπου, σύμφωνα με τις Γραφές "*έδει αποκτανθήναι*") έζησε όμως για 30 χρόνια στο Ελληνιστικό περιβάλλον της "*Γαλιλαίας των Εθνών*" (την "*Γη Ζαβουλών και γη Νεφθαλείμ*", κατά τον Προφήτη, η οποία θα έβλεπε "*Φως μέγα*"). Ο Κύριος μέχρι την ηλικία των 30 περίπου ετών, ήταν εργαζόμενος ως τέκτων» (κτίστης) στην οικία του (νομιζόμενου) πατέρα Του Ιωσήφ του Μνήστορος. Γι' αυτό και οι Ιουδαίοι Τον αποκαλούσαν περιφρονητικά «*Ιησούς ο Ναζωραίος*».

Κατά τον 20^ο αιώνα, ο Ολλανδός καθηγητής της Καινής Διαθήκης καθώς και του Ιουδαϊκού και Ελληνιστικού Χριστιανισμού Pieter van der Horste, σε επιστημονική μελέτη του σχετικά με τις επιτύμβιες στήλες και τις επιγραφές στους τάφους των Ιουδαίων του 1^{ου} μ.Χ, γράφει ότι το 70% των επιγραφών είναι στην γλώσσα την Ελληνική, το 12% στη Λατινική, και μόνο το 18% στην Εβραϊκή ή την Αραμαϊκή! Ο Γερμανός καθηγητής Heinz O Guenther (1926-2003), στο άρθρο του «*Ελληνική, η κατοικία του πρώιμου Χριστιανισμού*» υποστηρίζει ότι: «η

Ελληνική γλώσσα υπήρξε η πρώτη κατοικία του Χριστιανισμού». Αναφέρει επίσης ότι ήταν το ίδιο διαδεδομένη στη Γαλιλαία, στην Αίγυπτο και στη Μικρά Ασία.

Εν κατακλείδι, η Πρώτη μεγάλη και ολοκληρωτική καταστροφή της Ιερουσαλήμ έγινε κατά το έτος 70 μ.Χ από τους Ρωμαίους, εξ αφορμής της Ιουδαϊκής εξέγερσεως. Και με τον εποικισμό της πόλης, μετά από λίγο, το Ελληνικό στοιχείο είχε έντονη εκεί την παρουσία του.

Η Δεύτερη καταστροφή των Ιεροσολύμων: Έτος 136 μ.Χ, πάλι από τους Ρωμαίους.

Τα πνεύματα όμως ήταν πολύ φορτισμένα και στα επόμενα χρόνια. Οι Ιουδαίοι επαναστάτησαν για δεύτερη φορά κατά των Ρωμαίων, κατά την περίοδο των ετών 132-135, και με επικεφαλής τον Βαρ Κοχβά κατέλαβαν την πόλη των Ιεροσολύμων. Αυτοκράτορας τότε στη Ρώμη ήταν ο Αδριανός, ο οποίος γενικά είχε τη φήμη του φιλοσόφου, σε θέματα όμως πειθαρχίας ήταν αμείλικτος.

(Στο σημείο αυτό ανοίγουμε παρένθεση: Κατά το έτος 125 μ.Χ ο αυτοκράτορας Αδριανός επισκέφτηκε στην Αθήνα. Εκεί δύο Χριστιανοί φιλόσοφοι και Απολογητές, οι Κοδράτος και Αριστείδης, του παρέδωσαν γραπτές Απολογίες υπέρ της ελεύθερης θρησκευτικής έκφρασης των Χριστιανών. Σημειώνουμε εδώ, ότι το κύριο έργο των Χριστιανών Απολογητών του 2^{ου} μ.Χ αιώνα υπήρξε η υπεράσπιση της Χριστιανικής πίστεως έναντι των κατηγοριών των Εθνικών (ειδωλολατρών) φιλοσόφων, οι οποίοι θεωρούσαν τους Χριστιανούς ως παρακατιανούς, και την Χριστιανική πίστη ως δήθεν ανάξια του λογικού των ανθρώπων. Κυκλοφορούσαν μάλιστα και ορισμένες ανυπόστατες κατηγορίες εις βάρος τους, ότι δήθεν ήταν άτομα περιθωριακά που συνωμοτούσαν στα υπόγεια (παρεξήγηση του φαινομένου των Κατακομβών, όπου αναγκάζονταν να καταφεύγουν οι πιστοί εξαιτίας των διωγμών), ότι δήθεν ήταν «ανθρωποφάγοι» (παρερμηνεία των λόγων του Χριστού «*Λάβετε φάγετε... Τούτο εστι το Σώμα μου...*» και άλλα. Ο Αδριανός τελικά πείστηκε και αποδέχθηκε τις εισηγήσεις των δύο Απολογητών. Τότε εξέδωσε ένα Διάταγμα, με το οποίο απαγορεύθηκαν - προσωρινά, τουλάχιστον - οι διωγμοί κατά των Χριστιανών, χωρίς να υπάρχει προηγουμένως κατηγορία εναντίον τους).

Στέλνει, λοιπόν, ο Αδριανός τον σκληρό στρατηγό του Σεβήρο, ο οποίος καταπνίγει στο αίμα την Ιουδαϊκή Επανάσταση στην Ιερουσαλήμ, κατασφάζοντας χιλιάδες Ιουδαίους και καταστρέφοντας τα κτίρια της πόλης. Με την ερήμωση των Ιεροσολύμων, συνέλαβε τότε την ιδέα ο αυτοκράτορας να κτίσει εκεί μία νέα πόλη, σύμφωνα με τα επικρατούντα τότε Ελληνορωμαϊκά πρότυπα. Οικοδόμησε τότε πάνω στα ερείπια της παλαιάς μια **νέα πόλη**, την οποία ονόμασε **Αιλία Καπιωλίνα**.

Από τον 1^ο μ.Χ αι οι Χριστιανοί συνήθιζαν να προσεύχονται στον Γολγοθά και πάνω στον Τάφο του Χριστού. Θέλοντας ο Αδριανός να σταματήσει αυτή την συνήθεια τους, επιχωμάτωσε όλον τον χώρο θάβοντας κάτω από τόνους μπάζων τα Ιερά Προσκυνήματα. Πάνω σε μια τεράστια πλατφόρμα, έκτισε στη θέση του Τάφου του Χριστού τον ειδωλολατρικό Ναό της Αφροδίτης. Και στην θέση του

ήδη κατεστραμμένου Ναού των Ιεροσολύμων ανήγειρε έναν άλλο, εκείνον του Διός.

Το Διάταγμα όμως του Αδριανού για την Ανεξιθρησκεία, σε συνδυασμό με το κτίσιμο της «*Αιλίας Καπιτωλίνας*», υπήρξαν τα βασικά κίνητρα που ώθησαν τους Χριστιανούς, και κατά το έτος 136 μ.Χ επέστρεψαν από την Πέλλα στην Ιερουσαλήμ, υπό την ηγεσία ενός Έλληνα Επισκόπου, του Μάρκου. Απαγορεύτηκε τότε από τους κατακτητές Ρωμαίους η είσοδος στην Ιερουσαλήμ ακόμη και των λιγοστών Εβραίων που είχαν απομείνει. Επειδή όμως η πόλη των Ιεροσολύμων ήταν σχεδόν άδεια από πληθυσμό, οι Ρωμαίοι προσκάλεσαν και η πόλη εποίκιστηκε όπως προαναφέρθηκε από τους Χριστιανούς. Από τότε, λοιπόν, η Εκκλησία των Ιεροσολύμων, αρχίζει να αποβάλλει τον αρχικά Ιουδαϊκό χαρακτήρα της και να προσλαμβάνει πλέον τον Εθνικό (δηλ. Ελληνικό), όπως αναγράφει στην «*Εκκλησιαστική Ιστορία*» του από τον 4^ο μ.Χ αι. και ο ιστορικός Ευσέβιος.

Την ίδια άποψη συναντούμε στον 20^ο αι και στον διακεκριμένο Γάλλο φιλόσοφο και ιστορικό Ερνέστ Ρενάν. Γράφει: «*Οι Ελληνιστές Χριστιανοί σχημάτισαν μια ομάδα στην Αιλία (Καπιτωλίνα), υπό την ηγεσία κάποιου Μάρκου... Από δω και πέρα η Εκκλησία της Ιερουσαλήμ είναι αποκλειστικά Ελληνική. Οι Επίσκοποι της είναι όλοι Έλληνες, όπως έλεγαν*».

(Σημείωση: Ο Ελληνικός αυτός χαρακτήρας της «*Μητρός Σιών*» διατηρήθηκε και ανανεώθηκε στο πέρασμα των αιώνων. Αυτός είναι και ο λόγος, για τον οποίο επικεφαλής της Τελετής του Αγίου Φωτός εξακολουθεί να είναι μέχρι σήμερα ο Ελληνορθόδοξος Πατριάρχης των Ιεροσολύμων).

Δύο αιώνες μετά, ο Μέγας Κωνσταντίνος υπογράφει το 313 μ.Χ το Διάταγμα των Μεδιολάνων, με το οποίο θεσπίζεται η αρχή της Ανεξιθρησκείας. Ο Χριστιανισμός τώρα νομιμοποιείται και τίθεται υπό την προστασία του ίδιου του αυτοκράτορα. Το έτος 326, και με την βασιλική χορηγία, η 78χρονη μητέρα του **Αγία Ελένη** τίθεται επικεφαλής ενός προγράμματος ανασκαφών. Η ευσεβής Αυγούστα ξεθάβει τότε τον βράχο του **Γολγοθά**, τον **Πανάγιο Τάφο** και ευρίσκει τον **Τίμιο Σταυρό**. Κατ'εντολή του Κωνσταντίνου, ανεγείρεται τότε ο **Πρώτος Ναός της Αναστάσεως**, ο οποίος στεγάζει στον μεγάλο χώρο του τόσο τον Γολγοθά, όσο και τον Πανάγιο Τάφο.

Οι επόμενοι τρεις αιώνες κύλησαν σχεδόν ειρηνικά. Ήταν όμως μια απλή αναλαμπή, μπροστά στην τρομερή καταστροφή, που θα ερχόταν στα επόμενα χρόνια.

Τρίτη καταστροφή της Ιερουσαλήμ: Έτος 614 μ.Χ, από τους Πέρσες

Το έτος 614 ο στρατός του Πέρση Βασιλιά Χοσρόη κατέκτησε τα Ιεροσόλυμα. 65.000 Χριστιανοί σφαγιάστηκαν τότε και ο Ναός της Αναστάσεως πυρπολήθηκε, μαζί με τις Εκκλησίες και τα μοναστήρια της πόλης. Ο Τίμιος Σταυρός μεταφέρθηκε στην τότε Πρωτεύουσα του Περσικού Κράτους μαζί με πλήθος αιχμαλώτων, ανάμεσα τους και ο Πατριάρχης Ζαχαρίας. Ο αυτοκράτορας τότε του Βυζαντίου Ηράκλειος, οργάνωσε κατά το έτος 622 την μοναδική αληθινή Σταυροφορία, με σκοπό την Απευθέρωση του Τιμίου Σταυρού. Στη Νινευή ("*Μοσούλη*",

κοντά στα Γαυγάμηλα, όπου πριν από 958 χρόνια ο Μ. Αλέξανδρος είχε καταλύσει την Περσική αυτοκρατορία) τον Δεκέμβριο του 627 ο Ηράκλειος μονομαχεί και θανατώνει ενώπιον των δύο στρατών τον αντίπαλο αρχηγό Ραζάτη. Συνάπτει τότε συμφωνία ειρήνης με τον Σιρόη, τον γιο του Βασιλιά Χοσρόη, με ένα και μοναδικό όρο: Να του επιστραφεί ο Τίμιος Σταυρός... Όντως! Ο Τίμιος Σταυρός του παραδίδεται άθικτος, μέσα στο προστατευτικό του κάλυμμα.

Τρία χρόνια αργότερα, περνώντας θριαμβευτικά από την Χρυσή Πύλη των τειχών της Ιερουσαλήμ (από όπου είχε περάσει ο Ιησούς πάνω στο ονάριο την Κυριακή των Βαΐων), και κρατώντας στους ώμους του ο αυτοκράτορας το πολυτιμότερο αντικείμενο της Χριστιανικής πίστεως, ο Τίμιος Σταυρός υψώθηκε για δεύτερη φορά στον βράχο του Γολγοθά, στις 21 Μαρτίου του 630. (Η πρώτη Ύψωση ήταν από την εποχή της Αγίας Ελένης. Πρόκειται για την καθιερωμένη από τότε Εορτή της 14^{ης} Σεπτεμβρίου).

Τέταρτη καταστροφή: Έτος 637 μ.Χ, από τους Άραβες.

Πέρασαν από τότε 7 χρόνια... Και ξαφνικά, το έτος 637 η Ιερουσαλήμ κυριεύεται από τους Άραβες. Πέρασε ξανά η πόλη την ίδια δοκιμασία. Τότε όμως ο χαλίφης Ομάρ- Χατάμπ εξέδωσε τον περίφημο «Αχτιναμέ», ένα Διάταγμα με το οποίο παρέδωσε τη δικαιοδοσία του Παναγίου Τάφου, καθώς και όλων των Παναγίων Προσκυνημάτων, στον Ορθόδοξο Πατριάρχη Σωφρόνιο Α΄. Αυτό το φερμάνι αναγνωρίζεται μέχρι σήμερα από τους μουσουλμάνους.

Πέμπτη καταστροφή: Έτος 1099, από τους Σταυροφόρους.

Επόμενη καταστροφή της Αγίας Πόλεως Ιερουσαλήμ συνέβη κατά το έτος 1099, από τους Σταυροφόρους αυτή τη φορά. Και με την φοβερή σφαγή που ακολούθησε, όπως θα δούμε παρακάτω, ήταν η μόνη φορά που δεν κατέβηκε στον Πανάγιο Τάφο το Άγιο Φως! Η Λατινική κατοχή διήρκεσε 88 χρόνια, με διάφορες φάσεις του πολέμου προς τον σουλτάνο Σαλαντίν (ο οποίος κατέκτησε και αυτός την Ιερουσαλήμ, κατά το έτος 1187 μ. Χ).

Έκτη καταστροφή του Ναού: Έτος 1808, από πυρκαγιά.

Το έτος 1808 μεγάλη πυρκαγιά κατέστρεψε σχεδόν ολοσχερώς τον Ναό της Αναστάσεως. Προέκυψε τότε μεγάλη διαμάχη ανάμεσα στους Λατίνους, τους Έλληνες και τους Αρμένιους, για το ποιος θα αναλάβει την Ανοικοδόμηση του Ναού. Υπήρξε και οξεία αντιπαράθεση ανάμεσα στους Έλληνες και τους Γάλλους, σχετικά με την κυριότητα και τα δικαιώματα επί του Παναγίου Τάφου και του Γολγοθά. Λίγους μήνες μετά την καταστροφή, ο Σουλτάνος Μαχμούτ Β΄ εξέδωσε Διάταγμα, με το οποίο δόθηκε η **άδεια της Ανοικοδόμησης** στους Έλληνες. Τα Εγκαίνια του νέου Ναού έγιναν τον **Σεπτέμβριο του 1810**: Είναι η μορφή που έχει ο Ναός σήμερα.

Το 1851 ξέσπασε σφοδρή αντιπαράθεση, η οποία εξελίχθηκε σε πολιτική και διπλωματική διαμάχη ανάμεσα στους Ρωμαιοκαθολικούς Γάλλους και τους Ορθόδοξους Ρώσους. Έληξε με την επικράτηση των Ρώσων. Το επόμενο έτος και το 1853 ο Τούρκος Σουλτάνος εξέδωσε δύο φερμάνια, με τα οποία ο **Παναγίος Τάφος** και ο **Γολγοθάς** περνούν οριστικά στην **κατοχή των Ελλήνων**. Αυτό το Καθεστώς στους Αγίους Τόπους επικυρώθηκε με την Συνθήκη των Παρισίων του 1856, καθώς και από τον Ο.Η.Ε. Εξακολουθεί να ισχύει μέχρι σήμερα.

Σύγχρονη ανασκαφή του Παναγίου Τάφου.

Το σημείο όπου τοποθετήθηκε το Σώμα του Ιησού μετά την Αποκαθήλωση, κατά Θεία Πρόνοια διαφυλάχθηκε αλώβητο ανά τους αιώνες, παρά τις τεράστιες καταστροφές που υπέστη ο τόπος! Πριν από 5 χρόνια, συγκεκριμένα στις 26 Οκτωβρίου του 2016, Έλληνες επιστήμονες από το Εθνικό Μετσόβειο Πολυτεχνείο Αθηνών, υπό την επιστασία και καθοδήγηση της καθηγήτριας κ. Αντωνίας Μοροπούλου, και ύστερα από 9 μήνες αρχαιολογικών ανασκαφών με τα πλέον σύγχρονα μηχανήματα στο Κουβούκλιο του Παναγίου Τάφου, την ίδια στιγμή που μετέδιδε ζωντανά την εικόνα το National Geographic και παρακολουθούσαν live εκατομμύρια άνθρωποι σε όλο τον κόσμο, οι **επιστήμονες άνοιξαν τον Τάφο του Χριστού!** Με τις σύγχρονες επιστημονικές μεθόδους, αποκαλύφθηκε το μάρμαρο που είχε τοποθετηθεί το 326 μ.Χ από τον Μ. Κωνσταντίνο. Ακριβώς από κάτω, σε ένα ξύλινο κρεβάτι, ο Ιωσήφ με τον Νικόδημο είχαν τοποθετήσει το Σώμα του Χριστού μετά την Αποκαθήλωση! Η συγκίνηση υπήρξε μεγάλη και παγκόσμια και λόγω του γεγονότος της ζωντανής μεταδόσεως... Και σε ερώτηση δημοσιογράφου « *-Πώς αισθανθήκατε εκείνη τη στιγμή;*», η απάντηση της καθηγήτριας ήταν: «*- Ο Τάφος του Χριστού είναι Αυθεντικός και Ζωντανός!*».

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΕΣ ΕΜΦΑΝΙΣΕΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΦΩΤΟΣ

Τα αρχαιολογικά ευρήματα, σε συνδυασμό με την Αγία Γραφή και τα ιστορικά δεδομένα, μας επιτρέπουν σήμερα να έχουμε πλήρη γνώση των Ιερών Προσκυνημάτων. Σε αυτό το Δεύτερο Μέρος της έρευνας, θα αναφερθούμε αρχικά στην Μορφολογία και Ιστορία του Γολγοθά και του Παναγίου Τάφου και στη συνέχεια στις εκεί **εμφανίσεις του Αγίου Φωτός**.

Ο Γολγοθάς: Μορφή και Ιστορία του.

Μέχρι σήμερα διακρίνεται μέσα στο προστατευτικό γυαλί ο βράχος, ο οποίος σχίστηκε από τον δυνατό σεισμό, που έγινε την ώρα της Σταυρώσεως, όταν ο Ιησούς «*κράζας φωνή μεγάλη αφήκε το πνεύμα*». Ο Πατριάρχης Ιεροσολύμων Κύριλλος, στις περίφημες «*Κατηχήσεις*» του (13, 39) αναφέρει, ότι η ρωγμή στον βράχο του Γολγοθά ήταν ορατή κατά τον 4^ο μ.Χ αιώνα (τότε δηλαδή που κτίστηκε ο Πανίερος Ναός της Αναστάσεως).

Η ανατολική δεξιά πλευρά του βράχου έχει ύψος 11,20 μέτρα, η κορυφή του μήκος 4,30 μέτρα και το πλάτος του είναι σήμερα 2,80 μέτρα. Τούτο οφείλεται στην απόφαση του Μ. Κωνσταντίνου να αποκοπούν μεγάλα τμήματα του βράχου γύρω από το σημείο της Σταυρώσεως, προκειμένου να ανοικοδομηθεί ευκολότερα η τεράστια τρίκλιτη Βασιλική, η οποία ευτυχώς διασώζεται μέχρι σήμερα, κτισμένη ολόκληρη από λευκό Παριανό μάρμαρο!

Στη βάση του βράχου, και μέσα σε μια προθήκη, διακρίνεται μέχρι σήμερα η λεγόμενη « σπηλιά του Αδάμ». Σύμφωνα με αρχαία Παράδοση, στο σημείο εκείνο τοποθέτησε ο Νώε το κρανίο του Γενάρχη Αδάμ. Αποτελεί συνηθισμένο θέμα της Βυζαντινής εικονογραφίας η τοποθέτηση ενός κρανίου στη βάση του Σταυρού. Το Αίμα του Θεανθρώπου από τον Σταυρό ξέπλυνε έτσι την Προπατορική αμαρτία... Σύμφωνα με την Παράδοση της Εκκλησίας, ο Θεός δέχθηκε την μετάνοια του Αδάμ. Αυτός είναι και ο λόγος, για τον οποίο σήμερα στη βάση του Γολγοθά υπάρχει το ονομαζόμενο από τους Αγιοταφίτες Πατέρες «*Παρεκκλήσιο του Αδάμ*». Αρχαιότατη Παράδοση αναφέρει επίσης, ότι εκεί έγινε στα χρόνια της Παλαιάς Διαθήκης και η θυσία του Αβραάμ, του οποίου ο μονογενής υιός Ισαάκ αποτελεί τύπο της θυσίας του Μονογενούς Υιού του Θεού!

Στο σημείο αυτό καταθέτουμε την προσωπική μας μαρτυρία: Όταν ο γράφων, ως φοιτητής της Θεολογικής Σχολής του ΕΚΠΑ, αξιώθηκε κατά το έτος 1977 να προσκυνήσει για πρώτη φορά στον Φρικτό Γολγοθά, γνωρίστηκε τότε με κάποιον από τους διακονούντες εκεί Αγιοταφίτες Πατέρες. Θυμάμαι, πως μας οδήγησε μετά πίσω από το προσκύνημα, στην ανατολική πλευρά του βράχου, όπου διακρινόταν η μορφολογία του βράχου, όπως είχε τότε αποκαλυφθεί από τις εκεί διεξαγόμενες αρχαιολογικές ανασκαφές. Και με ιερή συγκίνηση τον ακούσαμε να μας λέει, ότι κάθε Μεγάλη Πέμπτη με Παρασκευή, όλος εκείνος ο βράχος γινόταν από την βάση του μέχρι την κορυφή κατακόκκινος, όπως το αίμα! Το φαινόμενο όμως αυτό εξαφανιζόταν το βράδυ του Μεγάλου Σαββάτου... Στη συνέχεια ανεβήκαμε (θυμάμαι μέσω μιας στριφτής σιδερένιας σκάλας) στη θέση όπου βρίσκονται τα κελιά των Πατέρων της Αγιοταφικής Αδελφότητας. Εκεί μας έδειξε ένα δένδρο (αν θυμάμαι καλά, μας είπε πως ήταν ελιά), λέγοντας ότι η πρόσφατη αρχαιολογική έρευνα έδειξε πως οι ρίζες εκείνου του δένδρου έφταναν περίπου δέκα μέτρα κάτω, στον βράχο του Γολγοθά! Και πως εικάζεται, ότι πρόκειται για το αναφερόμενο στην Παλαιά διαθήκη «*φυτό σαβέκ*», στο οποίο βρέθηκε δεμένο το κριάρι, που αντικατέστησε στη θυσία τον υιό του Αβραάμ, τον Ισαάκ!

Η ανασκαφή όμως του 1977 ανακάλυψε και κάτι άλλο: Στην ανατολική πλευρά του Γολγοθά βρέθηκε μια **διπλή σπηλιά**, μόλις τέσσερα μέτρα κάτω από το σημείο της Σταυρώσεως! Πρόκειται για το **αρχαιότερο Παρεκκλήσι της Ιστορίας**, αφού είναι το μέρος όπου συγκεντρώνονταν οι Χριστιανοί του 1^{ου} μ.Χ αιώνα, για να ασκήσουν την Θεία Λατρεία προς τον εκεί Σταυρωθέντα και Αναστάντα Χριστό!

Ο Ισπανός αρχαιολόγος Fernántez Diez, που ήταν επικεφαλής εκείνης της ανασκαφής του 1977, αναφέρει ότι: «*Αυτή η σπηλιά επιστρώθηκε και διακοσμήθηκε τον 1^ο αιώνα, όταν ο βράχος ήταν ήδη διαρρηγμένος (από την σεισμική ρωγμή).*

Παρέμεινε σε χρήση για κάποιο διάστημα, επιστρώθηκε και βάφτηκε (διακοσμήθηκε) τουλάχιστον δύο φορές. Καταστράφηκε όχι αργότερα από το πρώτο μισό του 2^{ου} αιώνα... Πιθανώς κατά την ανέγερση του Ναού της Αφροδίτης, στην εποχή του Αδριανού».

Δύο χρόνια μετά την μεγάλη πυρκαγιά του 1808, το έτος 1810 ο Μυτιληνίος Έλληνας αρχιτέκτονας Τζελεπής Κομνηνός τοποθέτησε την Αγία Τράπεζα στην κορυφή του Γολγοθά 40 εκατοστά δυτικότερα από το αυθεντικό σημείο της Σταυρώσεως, με σκοπό να προστατεύσει το Μνημείο από μελλοντικές φθορές, και το κάλυψε με μαρμάρινες πλάκες.

Πέρασαν από τότε σχεδόν δύο αιώνες, όταν κατά το έτος 1986 ο καθηγητής Γ. Λάβδας και ο Δρ. Θ. Μητρόπουλος, επικεφαλής της ανασκαφής, αποκόλλησαν αυτές τις μαρμάρινες πλάκες, για να διευκολυνθεί η ανασκαφική έρευνα. Τότε, μέσα στην οπή της Σταυρώσεως και σε βάθος 40 εκατοστών, ανακαλύφθηκε ένας λίθινος δακτύλιος με εξωτερική διάμετρο 19 εκατοστών. Αυτός μας γνωστοποιεί το ακριβές σημείο, στο οποίο στερεώθηκε ο Σταυρός του Χριστού! Κατά την περίοδο της ίδιας ανασκαφής, και σε απόσταση 1,23 μέτρων από το σημείο της Σταυρώσεως, βρέθηκε ένας κοσμικός σταυρός διαστάσεων 13X13 εκατοστά, χαραγμένος in fresco στο ίδιο επίχρισμα που είχε και ο δακτύλιος. Αυτό αποδεικνύει, ότι η Πρωτοχριστιανική Εκκλησία γνώριζε επακριβώς το σημείο της Σταυρώσεως, το οποίο και κάλυψε με επίχρισμα για να το προστατεύσει. Αυτό φαίνεται πως έγινε πριν από την ανέγερση του Forum του Ρωμαίου αυτοκράτορα Αδριανού το έτος 135 μ.Χ. με την τεράστια πλατφόρμα του, που σκέπασε τα Ιερά Προσκυνήματα.

Ο λίθινος δακτύλιος, που βρέθηκε στις ανασκαφές του 1977. Διακρίνεται η οπή, μέσα στην οποία στερεώθηκε ο Σταυρός του Χριστού.

Ο Πανάγιος Τάφος.

Η ταφική κόγχη είναι λαξευμένη βόρεια της κοιλότητας του Παναγίου Τάφου. Έχει διαστάσεις περίπου 2,10 μήκος, 1,30 πλάτος και 1,90 ύψος. Αυτό είναι το σημείο που φιλοξένησε το Σώμα του Θεανθρώπου τον Απρίλιο του 33 μ.Χ. Βρισκόταν όπως είπαμε μέσα στον κήπο του Ιωσήφ, σε απόσταση 120 μέτρων από τα τείχη της Ιερουσαλήμ και 230 μέτρων από την πύλη «Γκενάθ» (λέξη η οποία στα Εβραϊκά σημαίνει «κήπος»).

Το πρωί της Μ. Παρασκευής 4 Απριλίου του 33 μ.Χ, ανάμεσα στις 8 με 9 το πρωί, την ώρα που ο Αμνός του Θεού με τον βαρύ Σταυρό στον ώμο βιάδιζε από το Πραιτώριο για τον Γολγοθά, και βγαίνοντας από αυτή την πύλη (που σήμερα βρίσκεται στον Ρωσικό Ναό της Αγίας Μαρίας της Μαγδαληνής), θεωρείται βέβαιο πως συναντήθηκε με τα αναρίθμητα κοπάδια των αμνών, που τα οδηγούσαν οι Εβραίοι στον τόπο της σφαγής τους, για να εορτάσουν το Εβραϊκό «Πεσάχ» (δηλ. το Πάσχα τους). Σύμπτωση; Την ώρα που άφηνε την τελευταία του πνοή ο πρώτος θυσιαζόμενος αμνός, πάνω στο θυσιαστήριο των Ολοκαυτωμάτων του Ναού, την ίδια ακριβώς ώρα εξέπνευσε Εκουσίως πάνω στο Ξύλο του Σταυρού και ο Αμνός του Θεού, σύμφωνα και με την Προφητεία του Ησαΐα « *οδηγήθηκε ως πρόβατο επί σφαγή και, ως αμνός που μένει άφωνος μπροστά σε αυτόν που το κουρεύει, ποτέ του δεν παραπονέθηκε!*»!

Το έτος 326 μ.Χ, μέσα στο μεγάλο Εκκλησιαστικό συγκρότημα που δημιούργησαν οι αρχιτέκτονες του Μ. Κωνσταντίνου, αφαιρώντας τους τόνους από τα μπάζα του Αδριανού και αποκαλύπτοντας τα ιερά μνημεία, συμπεριέλαβαν σε αυτό τον Γολγοθά και τον Πανάγιο Τάφο. Ο λαξευμένος αυτός θάλαμος του Παναγίου Τάφου μας είναι γνωστός για την μορφή του από τις επισκέψεις και καταγραφές πολλών προσκυνητών, κατά την διάρκεια της 1^{ης} χιλιετίας. Σε αυτό το χρονικό διάστημα έμεινε ουσιαστικά χωρίς σημαντική αλλαγή ή φθορά, από την ημέρα που ετάφη εκεί ο Ιησούς, μέχρι το έτος 1009: Ήταν τότε, που οι άνδρες του χαλίφη Αλ Χακίμ κατέστρεψαν με μεγάλα σφυριά ένα μεγάλο μέρος του Τάφου, δεν μπόρεσαν όμως να σπάσουν και την μαρμάρινη πλάκα που σκεπάζει το αυθεντικό σημείο της Ταφής του Θεανθρώπου, αν και το επεχείρησαν. Σήμερα υπάρχει μόνο μια κάθετη τομή του μαρμάρου της πλάκας του Παναγίου Τάφου. (Σύμφωνα με μια άλλη Παράδοση, σκοπίμως έγινε από κάποιον Πατριάρχη αυτή την τομή, για να μην χρησιμοποιηθεί σε κτίσματα των Οθωμανών κατακτητών). Έτσι, από την ημέρα της Ταφής μέχρι σήμερα, η πλάκα του Παναγίου Τάφου μας υποδεικνύει το πραγματικό σημείο της Ταφής του Ιησού. Και αυτό έχει μεγάλη σημασία, επειδή όπως θα δούμε, από το σημείο ακριβώς αυτό **πηγάζει** κάθε **Μεγάλο Σάββατο** το **Άγιο Φως!**

ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΑΓΙΟ ΦΩΣ

Η πρώτη παρουσία του Αγίου Φωτός

Ο Θεάνθρωπος Ανασταίνεται, όπως ήδη έχουμε εξετάσει, μόλις τελειώνει η πρώτη ημέρα του βεβηλωμένου και ερημωμένου πια Ιουδαϊκού Πάσχα, μετά την δύση του ηλίου, εγκαινιάζοντας έτσι το δικό Του Νέο και Αιώνιο Πάσχα!

Ο Ευαγγελιστής Ιωάννης γράφει (20,1): *«Ενωρίς την πρώτη ημέρα της εβδομάδος, ενώ ήτανε ακόμη σκοτάδι, η Μαρία η Μαγδαληνή ήλθε εις το μνημείο, και είδε ότι ο λίθος είχε αφαιρεθεί από το μνήμα. Τρέχει τότε και έρχεται εις τον Σίμωνα Πέτρο και εις τον άλλο μαθητή τον οποίο αγαπούσε ο Κύριος, και τους λέγει: «Επήραν τον Κύριο από το μνήμα και δεν ξέρουμε πού τον έβαλαν». Έτρεχαν δε οι δύο μαζί, αλλά ο άλλος μαθητής (ήταν και πιο νέος) έτρεχε γρηγορότερα, πέρασε τον Πέτρο και ήλθε πρώτος εις το μνήμα. Έσκυψε και είδε τα εντάφια σεντόνια να είναι εκεί, αλλά δεν μπήκε μέσα. Έρχεται κατόπιν ο Σίμων Πέτρος, ο οποίος τον ακολουθούσε, και μπήκε εις το μνήμα και βλέπει τα σεντόνια να είναι εκεί...».*

Το ερώτημα είναι: Πώς, ο Πέτρος και ο Ιωάννης, ενώ επικρατούσε σκοτάδι (δεν είχε ακόμη ξημερώσει), **είδαν** το εσωτερικό του Τάφου; (με τα «οθόνια κείμενα μόνα και το σουδάριον εντετυλιγμένον εις ένα τόπον» κ.λ.π). Την απάντησή μας την δίνει ο Άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός, ο κορυφαίος Υμνογράφος της Ορθόδοξης Εκκλησίας, στο Δοξαστικό: *«και δρομαίως ο Πέτρος, επέστη τω μνήματι, και το Φως ορών εν τω τάφω κατεπλήττετο».*

Το **Φως** που ανέτειλε στον Τάφο του Χριστού κατά την ώρα της Αναστάσεως, είναι το **Άκτιστον Φως** του Τριαδικού Θεού! Το ίδιο Φως, που εξέλαμψε και κατά την Μεταμόρφωση του Χριστού στο Όρος Θαβώρ. Εις τον «Λόγον εις το Άγιον Σάββατον», ο Άγιος Ιω. Δαμασκηνός, γράφει: *«Και αυτή η λαμπρά και φωτοφόρος ημέρα της Αγίας Κυριακής, κατά την οποία το άκτιστον Φως αισθητά (δηλ. δια της οράσεως) από τον Τάφο αναδύεται, ως ωραίος Νυμφίος δια του κάλλους της Αναστάσεως».*

Ο Άγιος Σωφρόνιος, Πατριάρχης Ιεροσολύμων και κορυφαίος υμνογράφος, γράφει: *«Ως Ήλιος ανέτειλλε από τον Τάφο ο Δεσπότης και με τις λαμπροφόρες Του ακτίνες εξέλαμψε σε όλη την Οικουμένη».*

Από τους νεωτέρους, αναφέρουμε τέλος, τον Άγιο Νικόδημο τον Αγιορείτη («λόγος εις την Κυριακήν των Μυροφόρων»): *«Εκείνος που ήταν μέχρι χθες και προχθές άμορφος και άδοξος, τώρα αναστήθηκε από το μνήμα του, χαρούμενος ως ένας νυμφίος που βγαίνει από τον θάλαμο του: Όλος ωραιότατος, όλος δεδοξασμένος, όλος ηλιόμορφος. Μετά την Ανάσταση Του, ο Χριστός κέρδισε την υπέρτατη ωραιότητα. Και αυτή η ωραιότητα θα είναι και η δική μας χαρά: Το να βλέπουμε Τον Χριστό, τότε, στην Ουράνια Βασιλεία Του»!*

Ο Ύμνος «Φως ιλαρόν».

Είδαμε, ότι κατά την ώρα της Αναστάσεως, ο Πανάγιος και Ζωοδόχος Τάφος πλημμύρισε από το άπλετο Άγιο Φως του Αναστάντος, και είπαμε ότι η πρώτη που αντίκρυσε εκείνο το εξαισίο θέαμα δεν ήταν άλλη από την Παναγία Μητέρα

Του. Αυτό το Φως δεν περιορίζεται από τα υλικά στοιχεία του κόσμου τούτου. Για τον λόγο αυτό, όπως είδαμε, ο μαθητής Ιωάννης, αν και στεκόταν έξω από τον Τάφο, μπόρεσε όμως να δει τι υπήρχε στο εσωτερικό του, όπως τα εντάφια σπάργανα να είναι άδεια και τυλιγμένα στο σχήμα του Σώματος του Ιησού, καθώς και την πετσέτα που συνήθιζαν οι Ιουδαίοι να βάζουν στο πρόσωπο του νεκρού (το «σουδάριον»). Είναι το «**Φως Ιλαρόν**», το γλυκό πνευματικό **Φως** του **Αναστάντος**, που δεν είναι άλλο από το **Άκτιστον Φως** του **Τριαδικού Θεού**, αυτό που εικονίζεται στα φωτοστέφανα των Αγίων της Εκκλησίας μας και που υποδηλώνει την μέλλουσα δόξα τους! Και αυτό το Φως, έλαμψε για πρώτη φορά και έλουσε τον Πανάγιο Τάφο, όταν έπεσε η νύχτα το βράδυ του Μεγάλου Σαββάτου και με τον εγκαινισμό - φωτισμό («*επιφωσκούσης της μιάς των σαββάτων*» της ημέρας του Κυρίου (Κυριακής)). Και από τότε, έχουμε πάμπολλες μαρτυρίες, ότι εμφανίζεται θαυμαστώσ και συνεχώς κάθε χρόνο, από τότε μέχρι τώρα, στον Πανάγιο Τάφο.

Φαίνεται, λοιπόν, ότι οι πιστοί της Πρώτης Εκκλησίας των Ιεροσολύμων, από τον 1^ο μ.Χ. κιώλας αιώνα, συνήθιζαν να συγκεντρώνονται το εσπέρας (τότε που άναβαν για τον φωτισμό της οικίας τα λυχνάρια) στα δύο αυτά σπήλαια κάτω από τον Γολγοθά, και να ψάλλουν το «**Λυχνικό**», που είναι η Ακολουθία του **Εσπερινού**. Ο αρχαιότατος ύμνος «**Φως Ιλαρόν**» («*αρχαία φωνή*» τον ονομάζει ο Μέγας Βασίλειος) προς τιμήν και Δόξαν του εκεί Ταφέντος και Αναστάντος Κυρίου της Δόξης, συνετέθη στις αρχές του 2^{ου} μ.Χ. αιώνα, πάντως ο δημιουργός του είναι άγνωστος. (Σε κάποια παλαιά Εκκλησιαστικά «Ωρολόγια» επιγράφεται ως: «*Ποίημα Αθηνογένους Μάρτυρος, 2^{ου} μ. Χ. αιώνας*»). Ο Μέγας Βασίλειος είχε ως φαίνεται υπόψη του αυτή την Παράδοση της Αρχαίας Εκκλησίας, και για τον λόγο αυτό από τον 4^ο αιώνα αποκαλεί τον Ύμνο «**Φως Ιλαρόν**» και με τις λέξεις «*Επιλύχνιος Ευχαριστία*».

Ειδικότερα, η Εκκλησία της «Μητρός Σιών», το **βράδυ** κάθε **Μεγάλου Σαββάτου** και κατά την ώρα του **Λυχνικού**, (αμέσως μετά την δύση του Ηλίου), **άρχιζε** γύρω από τον **Πανάγιο Τάφο** την **Ιερή Ακολουθία** της **Αναστάσεως** του **Χριστού**. Η ακριβής διαδικασία αυτής της Ακολουθίας έχει διασωθεί σε ένα κειμήλιο της Ιστορίας, το «*Τυπικό της Ιερουσαλήμ*» και συγκεκριμένα στη Γεωργιανή του μετάφραση (το «*Γεωργιανό Τυπικό*», μεταξύ του 5^{ου} και του 8^{ου} αιώνα). Σύμφωνα με το αρχαίο αυτό βιβλίο, η εορταστική Ακολουθία της Αναστάσεως του Χριστού, αποτελούνταν από 32 Πράξεις. Αναφέρουμε πέντε από αυτές:

Πράξη 1^η: «*μετά την δύση του Ηλίου, συγκεντρώνονται στην Αγία Ανάσταση (στον Τάφο του Χριστού) και κλείνουν τις πύλες του Ναού*».

Πράξη 3^η: *Ψέλνεται το εδάφιο «νυν αναστήσομαι, λέγει Κύριος» (Ψαλμοί 11,6).*

Πράξη 10^η: «*Ψέλνεται ο ύμνος Φως Ιλαρόν*».

Πράξη 30^η: *Αρχίζει η Θεία Λειτουργία. Ψέλνεται το τροπάριο «Χριστός Ανέστη εκ νεκρών».*

Πράξη 32^α (τελευταία): *Διαβάζεται το Ευαγγέλιο του Ματθαίου (28,1-20) και μετά ανακοινώνεται σε μας η Ανάσταση του Χριστού»*

Η έρευνα όμως των Μεσαιωνικών χειρογράφων, που βρίσκονται στη Βιβλιοθήκη του Βατικανού, εκτός από την γνωστή και ευρέως διαδεδομένη διατύπωση του ύμνου ως « *ελθόντες επί την ηλίου δύσιν*», (η οποία βέβαια υποδηλώνει την συγκέντρωση των πιστών για την Ακολουθία του «*Λυχνικού*»), διασώζεται και σε μια άλλη εκδοχή, η οποία όμως αλλάζει άρδην το νόημα όλου του ύμνου. Σε αρχαίο χειρόγραφο και με Μεγαλόγραμματη γραφή αναγράφεται: «...*Ιησού Χριστού ελθόντος επί την ηλίου δύσιν*», που σημαίνει: «*Το Φως Ιλαρόν ... του Ιησού Χριστού, που ήλθε κατά την ώρα της δύσης του ηλίου*». Αυτό σημαίνει, ότι δεν είναι οι πιστοί, αυτοί που προσέρχονται κατά την δύση του ηλίου για να τιμήσουν το Φως, αλλά ότι **ο Χριστός** είναι Εκείνος που, **ως Φως, ήρθε** την ώρα που άρχισε να πέφτει η νύχτα, όταν όντως κατ' εκείνη την Μεγάλη Νύχτα του Μεγάλου Σαββάτου έγινε η λαμπροφόρος **Ανάστασις!**

Το κτίσιμο του Ναού κατά τον 4^ο μ.Χ αιώνα και ο Άγιος Γρηγόριος της Αρμενίας.

Με την ολοκληρωτική καταστροφή των Ιεροσολύμων από τον Ρωμαίο στρατηγό Τίτο το 70 μ.Χ και την επιχωμάτωση από τον αυτοκράτορα Αδριανό το 137, δεν είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε τι ακριβώς συνέβαινε όλα αυτά τα χρόνια στον επιχωματωμένο Πανάγιο Τάφο. Το έτος **326** ο αυτοκράτορας Μ. Κωνσταντίνος έστειλε την μητέρα του Αγία Ελένη να αρχίσει το Ιερό έργο της αποκάλυψης των Ιερών Μνημείων. Τότε έγινε και η **Ανοικοδόμηση του Πανιέρου Ναού της Αναστάσεως και του πρώτου Κουβουκλίου του Παναγίου Τάφου**. Η τρίκλιτη Βασιλική εγκαινιάστηκε μετά από 10 χρόνια, το έτος 336. Το έτος 360 εγκαινιάστηκε και η κυκλική Ροτόντα της οροφής.

Με την Ανοικοδόμηση του Ναού (326-336) και τον βίο του Αγίου Γρηγορίου (257-331 μ.Χ) συνδέεται η **πρώτη καταγεγραμμένη εμφάνιση του Αγίου Φωτός**, από τον Αρμένιο ιστορικό Kirakos Gandzaketsi (1201-1271). Ο Άγιος Γρηγόριος ασκήτεψε επί σειρά ετών σε ένα σπήλαιο, που βρισκόταν δίπλα από το μέρος όπου βρέθηκε ο Τίμιος Σταυρός (σε απόσταση περίπου 70 μέτρων από τον Τάφο του Χριστού). Γράφει ο Αρμένιος ιστορικός: «*Λένε, ότι ο Άγιος Γρηγόριος τοποθέτησε μια κανδήλα πάνω στον Τάφο του Χριστού και παρακάλεσε τον Θεό με τις προσευχές του ώστε, στη γιορτή του Πάσχα, ο τόπος να φωτιστεί από ένα άυλο φως, κάτι το οποίο συμβαίνει μέχρι τις ημέρες μας*». Δοθέντος ότι ο Άγιος Γρηγόριος απεβίωσε το 331, και η Ανοικοδόμηση του Ναού της Αναστάσεως ξεκίνησε το 326, τότε οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι το άναμμα της κανδήλας από το Άγιο Φως συνέβη στην πενταετία 326-331 (με πιθανότερο έτος το 330, σύμφωνα με τον Κιρακός). Παράλληλα υπάρχει και η μαρτυρία ενός Άραβα ιστορικού, του Αλ Μασούντι, ότι το **Άγιο Φως άρχισε να εμφανίζεται ήδη από την εποχή της κατασκευής του Ναού της Αναστάσεως**.

Είναι γνωστό, ότι ο Άγιος Γρηγόριος βάπτισε Χριστιανό τον βασιλιά Τηριδάτη Γ το έτος 301 μ.Χ. Έτσι το Βασίλειο της Αρμενίας υπήρξε το πρώτο Κράτος, που αποδέχθηκε επισήμως τον Χριστιανισμό. Και δικαίως ο Άγιος Γρηγόριος θεωρεί-

ται ως Εθνικός Άγιος και Φωτιστής της Αρμενίας. Σε μικρογραφία μάλιστα Αρμενικού χειρογράφου του 1536, διακρίνεται το Άγιο Φως να κατέρχεται στον Τάφο του Χριστού, ενώπιον του Αγίου Γρηγορίου.

Το Άγιο Φως εμφανίζεται μετά την καταστροφή από τους Πέρσες (7^{ος} αι.)

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, στις 19 Μαΐου του 614 οι Πέρσες γκρέμισαν ένα μέρος από τα τείχη της Ιερουσαλήμ και άλωσαν την πόλη. Επακολούθησε φοβερή σφαγή, και ο Τίμιος Σταυρός μαζί με τον Πατριάρχη Ζαχαρία μεταφέρθηκαν στην πρωτεύουσα του Περσικού Βασιλείου Κτησιφόντα. Με τη νίκη του αυτοκράτορα Ηρακλείου, η Δευτέρα Ύψωση του Τιμίου Σταυρού στο Γολγοθά έγινε στις 21 Μαρτίου 630. Ο εορτασμός του γεγονότος καθορίστηκε για την Γ΄ Κυριακή των Νηστειών και για έναν άλλο λόγο: Οι πιστοί που ταξίδευαν για την Ιερουσαλήμ από όλη την Οικουμένη, αφού προσκυνούσαν το Τίμιο Ξύλο στο μέσον της Αγίας Τεσσαρακοστής, παρέμεναν όμως στα Ιεροσόλυμα για να ζήσουν και το θαύμα του Αγίου Φωτός, κατά το Μέγα Σάββατο. Ο Πατριάρχης Ιεροσολύμων Δοσίθεος χαρακτηριστικά αναφέρει: «...*δια το ουράνιον φως του αγίου τάφου μετετέθη η τοιαύτη των Χριστιανών προσκύνησις (του Τιμίου Σταυρού) εις το Άγιον Πάσχα...*»

Το πρώτο διάστημα μετά την τρομερή σφαγή του 614, η Ιερουσαλήμ ήταν πόλη- φάντασμα! Πυρπολημένη, με κατεστραμμένους όλους τους Ναούς, δεν υπήρχε ούτε ένας κληρικός, και όσοι είχαν επιζήσει ζούσαν με τους μοναχούς ως ασκητές στις σπηλιές... Μετά όμως από τρία χρόνια και την αποκατάσταση των ζημιών στο καμένο Κουβούκλιο του Τάφου του Χριστού, το **Μεγάλο Σάββατο του 617**, συνέβη ένα θαυμαστό γεγονός, το οποίο αναπτέρωσε τις ελπίδες των Χριστιανών και ενδυνάμωσε την πίστη τους. Τι ήταν αυτό; Η αιφνίδια **εμφάνιση του Αγίου Φωτός!** Στο «*Τυπικόν*» της Μονής Διονυσίου Αγίου Όρους του έτους 1851 (που αποτελεί αντιγραφή του «*Τυπικού*» της Ιερουσαλήμ του 7^{ου} αιώνα), διαβάζουμε τα εξής: «*Σωφρόνιος, Πατριάρχης Ιεροσολύμων. Αυτός διέταξε να ψέλνεται το Φως Ιλαρόν στους Εσπερινούς προς τιμήν του Αγίου Φωτός, από το οποίο έλαβε και την ονομασία του, όταν οι Πέρσες έκαψαν τον Ναό της Αναστάσεως, και με την συνδρομή των Πατριαρχών Σωφρονίου και Ιωάννου του Ελεήμονος, ο Ναός ανακαινίστηκε και φάνηκε η επιφοίτηση του Αγίου Φωτός, όπως είχε συμβεί στα εγκαίνια του Ναού του Σολομώντος*». Το κείμενο λοιπόν αυτό μας λέει, ότι όπως συνέβη στα χρόνια της Παλαιάς Διαθήκης, όταν στα Εγκαίνια του Ναού του Σολομώντος εμφανίστηκε ένα θεϊκό Φως, έτσι και στον ανακαινισμένο Ναό της Αναστάσεως το Πρώτο Μεγάλο Σάββατο που γιορτάστηκε μετά την καταστροφή από τους Πέρσες, τότε «*φάνηκε η επιφοίτηση του Αγίου Φωτός*».

Επίσης, στον Κώδικα της Αμβροσιανής Βιβλιοθήκης του Μιλάνου, διαβάζουμε (σε μετάφραση από το λατινικό κείμενο): «Είναι συνηθισμένο, στην Αγία και μεγάλη Εκκλησία της Ιερουσαλήμ, της Υπεραγίας Αναστάσεως, κάθε Άγιο Σάββατο ένα νέο και **Ουράνιο Φως να ανάβει τις κανδήλες πάνω στο Ζωηφόρο και Θεϊκό Μνήμα...** Ξαφνικά, όχι μόνο το εσωτερικό του Τάφου, αλλά σχεδόν ολόκληρος ο Ναός της Αναστάσεως έλαμψε από το Φως. Εκφώνησε λοιπόν ο Πατριάρχης ως ευχαριστία αυτόν τον ύμνο (*Φως Ιλαρόν*) και από εκείνη την εποχή

μέχρι σήμερα σε ευχάριστη μνήμη ο καθένας παραλαμβάνει αυτόν (τον ύμνο) και ψάλλει προς τον Θεό: *«Ιησού Χριστέ, Εσύ που Είσαι το Ιλαρόν Φως της Αγίας Δόξης του Αθανάτου, Ουρανίου, Αγίου και Μακαρίου Πατρός, τώρα που φτάσαμε στη δύση του ηλίου και είδαμε το εσπερινό Φως, υμνούμε τον Πατέρα, Εσένα τον Υιό, και το Άγιο Πνεύμα, τον Ένα Θεό...»*. Σύμφωνα με την ανωτέρω διήγηση, το Άγιο Φως φώτισε όχι μόνο το εσωτερικό του Τάφου, αλλά ολόκληρο τον Ναό της Αναστάσεως!

Και μόνο αυτή η αρχαία μαρτυρία, καταρρίπτει κάθε αντίθετο ισχυρισμό περί ανθρώπινης παρεμβάσεως ή απάτης! Εδώ, δεν έχουμε να κάνουμε μόνο με το εσωτερικό του Τάφου, αφού έλαμψε με το Φως ολόκληρος ο Ναός! Και ασφαλώς αυτό δεν ήταν ανθρώπινο δημιούργημα...

Το περιστατικό με τον Άγιο Θεόδωρο Σαββαΐτη (836μ.Χ).

Ο Άγιος Θεόδωρος, ως μοναχός της Ιεράς Μονής Αγίου Σάββα χειροτονήθηκε Επίσκοπος Εδέσσης κατά την ημέρα της Μεγάλης Πέμπτης. Ως νεοχειροτονημένος Αρχιερέας παρέμεινε στην Ιερουσαλήμ, για να συμμετάσχει στις Ιερές Ακολουθίες από την Μ. Πέμπτη μέχρι και την Κυριακή του Πάσχα του έτους 836 μ.Χ. Ο σύγχρονός του Επίσκοπος Βασίλειος, ο οποίος ήταν παρών, σημειώνει: *«Αφού (ο Άγιος Θεόδωρος) γευμάτισε με τους Πατριάρχες και πέρασε μαζί τους τη Μεγάλη Παρασκευή, το Άγιο Σάββατο, μετά το άναμμα των κανδηλών της Αγίας Αναστάσεως από το Ουράνιο Φως, λειτούργησε μαζί με τους Πατριάρχες, και ομοίως τέλεσε τη λαμπρή γιορτή κατά την Αγία και Μεγάλη Κυριακή...»*.

Μετά τον Άγιο Γρηγόριο τον Φωτιστή, ο Άγιος Θεόδωρος ο Σαββαΐτης, είναι το δεύτερο ιστορικά πρόσωπο, για το οποίο έχουμε μαρτυρία ότι βίωσε την κάθοδο του Αγίου Φωτός, που άναψε από μόνο του τις κανδήλες!

Η μαρτυρία του Άραβα Ιμπν αλ- Κας (940 μ.Χ)

Αυτός υπήρξε γνώστης του Ισλαμικού νόμου και συγγραφέας αρκετών θεολογικών έργων. Σε κάποιο από αυτά περιγράφει με λεπτομέρεια την όλη διαδικασία: *ανα «Το Πάσχα των Χριστιανών, το Μεγάλο Σάββατο, οι πιστοί εξέρχονται από τον τόπο του τάφου, για να μεταβούν γύρω από τον βράχο που περιβάλλεται από κιγκλιδώματα. Από εκεί βλέπουν τον τάφο και όλοι μαζί προσεύχονται και προσκυνούν ενώπιον του Υψίστου Θεού, από την πρωινή προσευχή μέχρι τη δύση του ηλίου. Ο εμίρης και ο ιμάμης είναι παρόντες. Ο Σουλτάνος κλειδώνει την πόρτα του τάφου. Όλοι παραμένουν ακίνητοι, μέχρι που αντικρίζουν ένα φως παρόμοιο με λευκή φωτιά, το οποίο βγαίνει από το εσωτερικό του τάφου. Τότε ο σουλτάνος ανοίγει την πόρτα και εισέρχεται κρατώντας μια λαμπάδα, την οποία ανάβει με αυτό το φως και εν συνεχεία εξέρχεται. Η φλόγα της αναμμένης λαμπάδας δεν καίει. Τη δίνει στον ιμάμη, που τη μεταφέρει και ανάβει τις κανδήλες του τεμένους. Όταν αυτή η λαμπάδα περνάει σε τρίτα χέρια, τότε καίει και μεταμορφώνεται σε φλόγα (κανονική). Έπειτα συντάσσουν και παραδίδουν στον σουλτάνο μια αναφορά, βεβαιώνοντας ότι η φωτιά έχει έρθει την τάδε ώρα της ημέρας»*.

Είναι πολύ σημαντική αυτή η μαρτυρία, επειδή προέρχεται από ένα μορφωμένο μουσουλμάνο. Αυτός βεβαιώνει ότι, **το Άγιο Φως ανάβει από μόνο του μέσα στον κλειδωμένο Πανάγιο Τάφο, παρούσης της μουσουλμανικής ηγεσίας.** Μάλιστα ο θρησκευτικός τους αρχηγός είναι εκείνος που ανάβει με το Άγιο Φως τις κανδήλες του τεμένους (Θόλου του Βράχου). Αναφέρει μάλιστα και το σημαντικό γεγονός, ότι **στην αρχή το Άγιο Φως δεν καίει!**

Έλευση του Αγίου Φωτός το Μεγάλο Σάββατο του 1878.
Οι πιστοί σπεύδουν να ανάψουν τις λαμπάδες τους από τις φλόγες του Αγίου
Φωτός που εξέρχονται από τις οπές του Παναγίου Τάφου
(Εφημερίδα «The Graphic, Λονδίνο 21/09/1878)

Ο Πέρσης γιατρός αλ- Μασίχι (990 μ.Χ).

Αυτός περιγράφει το θαύμα ως εξής: «... το ιστορικό αυτής της φωτιάς είναι, **ότι τη νύχτα που ο Θεός ανέστησε τον Ιησού στον Ουρανό, τη νύχτα της 15^{ης} του (εβραϊκού) μήνα Νισσάν, εκείνη τη νύχτα, κάθε χρόνο, μια φωτιά κατέρχεται από τον αιθέρα, με τέτοιο τρόπο, που γίνεται ορατή στους ανθρώπους να ανάβει τις κανδήλες μέσα στον ναό της Αναστάσεως, παρόλο που δεν υπάρχει κάποιο άνοιγμα στην οροφή του ναού. Όμως, η φωτιά διέρχεται μέσα από την οροφή, χωρίς να αναφλέγει τα ξύλινα δοκάρια της, ενώ στη συνέχεια ανάβει τις κανδήλες και τους δαυλούς».**

Ο Πέρσης γιατρός επισημαίνει ότι, το Άγιο Φως εμφανιζόταν κάθε χρόνο τη νύχτα που αναστήθηκε ο Χριστός (δηλ. το βράδυ της 15^{ης} του Εβραϊκού μήνα Νισσάν. Πράγματι, τότε έγινε η Ανάσταση!

Το ιστορικό της καταστροφής του Ναού της Αναστάσεως από τον χαλίφη της Αιγύπτου αλ- Χακίμ (1009 μ.Χ).

Ο Σύρος ιστορικός και ποιητής Ibn al Galanisi (1070-1160) στο έργο του «*Ιστορία της Δαμασκού*» επεξηγεί τον λόγο για τον οποίο ο παράφρων χαλίφης της Αιγύπτου αλ - Χακίμ (σε ηλικία μόλις 15 ετών ανέλαβε την Εξουσία από τον Αντιβασιλέα και δάσκαλο του BarJawan, τον οποίο και θανάτωσε προκειμένου να ανέβει στον θρόνο!) διέταξε την καταστροφή του Ναού της Αναστάσεως στα Ιεροσόλυμα. Αναφέρει, ότι κάθε χρόνο, κατά την περίοδο του Πάσχα, χιλιάδες Χριστιανοί της Αιγύπτου σχημάτιζαν μεγάλα караβάνια με καμήλες και μετέβαιναν από το Κάιρο στα Ιεροσόλυμα, με σκοπό να παρευρεθούν στην τελετή του Αγίου Φωτός. Η φήμη του θαύματος, το οποίο συνέβαινε κάθε χρόνο κατά το Μεγάλο Σάββατο είχε εξαπλωθεί σε ολόκληρο τον μουσουλμανικό κόσμο και λειτουργούσε ως μαγνήτης, προσελκύοντας χιλιάδες Χριστιανούς, αλλά και πολλούς μουσουλμάνους! Κάποιος μουσουλμάνος όμως τότε είπε στον αλ -Χακίμ, πως αυτό ήταν ένα απατηλό τέχνασμα των Χριστιανών (ότι δήθεν οι Χριστιανοί, όταν συγκεντρώνονταν στον Ναό της Αναστάσεως για να γιορτάσουν το Πάσχα τους, διαπραγματεύονταν με πανουργία με τους επόπτες του Ναού, και αλείφουν με λάδι βάλσαμου το σιδερένιο τσιγκέλι, στο οποίο κρέμεται η κανδήλα πάνω από τον Τάφο). Ο χαλίφης τότε θύμωσε πολύ και έδωσε διαταγή να πυρποληθεί ο Ναός, στοχεύοντας στο να ανακόψει τη μεγάλη εξάπλωση που είχε κατά τον 11^ο αιώνα και στον μουσουλμανικό κόσμο το επαναλαμβανόμενο κατ'έτος θαύμα του Αγίου Φωτός!

Πριν όμως την μεγάλη καταστροφή, οι Χριστιανοί της Αιγύπτου πληροφορήσαν τον Πατριάρχη Ιεροσολύμων για τα σχέδια του χαλίφη, κι'εκείνος πρόλαβε να αφαιρέσει από τον Ναό όλα τα ιερά κειμήλια. Οι άνδρες του αλ - Χακίμ προσπάθησαν τότε να καταστρέψουν τον Πανάγιο Τάφο και να εξαφανίσουν κάθε ίχνος του: Κατέστρεψαν με βαριά σφυριά την οροφή της σπηλιάς του Τάφου, καθώς και τον βραχώδη τοίχο της εισόδου, απέτυχαν όμως να κομματιάσουν το μέρος του Τάφου, στο οποίο είχε τοποθετηθεί το Σώμα του Χριστού.

[Στο σημείο αυτό ανοίγουμε παρένθεση: Ήταν η 19^η Νοεμβρίου του έτους 1810, όταν ο Έλληνας αρχιτέκτονας **Τζελεπής Κομνηνός** –σύμφωνα με την μαρτυρία και περιγραφή του παρόντος Μάξιμου Συμαίου- **τόλμησε να ανοίξει ένα μέρος του Αγίου Τάφου**, προς τα δυτικά. Αμέσως **αναδύθηκε μία άρρητη ευωδία!** Γράφει ο Μάξιμος: «**το βόρειο μέρος** (του θαλάμου) **είναι όλο αυτοφυής βράχος και είναι η παναγιότατη σπηλιά** (ταφική αναβαθμίδα)...**Όπως εισερχόμαστε, λοιπόν, για να προσκυνήσουμε, το έδαφος είναι χαμηλά, ενώ ο Τάφος** (η αναβαθμίδα) **είναι ψηλότερα, όπως το βλέπουμε**» (και σήμερα). Και ολοκληρώνει την περιγραφή του: «**Αυτά είδα με τους ανάξιους οφθαλμούς μου και τρόμος κατέλαβε τα οστά μου και δάκρυα έρρεαν από τους οφθαλμούς μου**»... Εκείνη η ανασκαφή αποφασίστηκε να γίνει, λόγω του ότι δύο χρόνια νωρίτερα- συγκεκριμένα τη νύχτα της 30^{ης} Σεπτεμβρίου 1808 - είχε ξεσπάσει **μεγάλη πυρκαγιά στον Ναό της Αναστάσεως**, οπότε κατέρρευσε ο τρούλος της Ροτόντας και καιγόμενος έπεσε πάνω στο Κουβούκλιο του Τάφου, προκαλώντας μεγάλες ζημιές στο εξωτερικό του κελυφός. Το επόμενο πρωί ο καμένος ναός ήταν γεμάτος από στάχτες, πέτρες και θλίψη... Ορθόδοξοι Χριστιανοί, Ρωμαιοκαθολικοί και Αρμένιοι μετατόπιζαν τότε πέτρες και χώματα, μέχρι την ημέρα του Σαββάτου 3 Οκτωβρίου του 1808. Τότε, σύμφωνα με την μαρτυρία του Μάξιμου Συμαίου: «...**το πρωί εκείνης της ημέρας, το Άγιο Φως φανερώθηκε σαν μαργαριτάρι πάνω στον Άγιο Τάφο και το έβλεπαν μέχρι και το βράδυ όλοι όσοι εισέρχονταν στο Θεϊκό σπήλαιο...**». Ήταν μια αναπάντεχη εμφάνιση του Αγίου Φωτός, που παρηγόρησε τους πιστούς μετά την μεγάλη καταστροφή. Έξη μήνες αργότερα, τον Μάρτιο του 1809 ο σουλτάνος Μαχμούτ Β΄ συνέταξε ένα φερμάνι, με το οποίο **εξουσιοδοτούσε την Ανοικοδόμηση του Ναού στην Κοινότητα των Ελλήνων Ορθοδόξων**. Και μέχρι σήμερα, τα δύο μεγάλα μαρμάρια μανουάλια που κοσμούν την είσοδο του Ιερού Κουβουκλίου του Παναγίου Τάφου, αποτελούν ευλαβικό Αφιέρωμα στον Δεσπότη Χριστό του «*Γένους των Ορθοδόξων Ρωμαίων*», σύμφωνα με την επιγραφή τους.]

Πολύ γρήγορα ο διωγμός του αλ- Χακίμ επεκτάθηκε στην ευρύτερη περιοχή. Ο Στήβεν Ράνσιμαν επισημαίνει, ότι μέχρι το έτος 1014, περίπου 30.000 Εκκλησίες είχαν καεί ή λεηλατηθεί! Δύο όμως από αυτές παρέμειναν ανέγγιχτες, με Θεϊκή παρέμβαση: Της Γεννήσεως του Χριστού, επειδή όταν οι άνδρες του χαλίφη έφτασαν στο προαύλιο του Ναού στη Βηθλεέμ, τότε-κατά την διήγηση του Αντεμάρ- ένα απαστράπτον Φως («lux fulgurans») εμφανίστηκε και όλοι οι μουσουλμάνοι έπεσαν κάτω σαν νεκροί. Και της Ιεράς Μονής του Σινά, όταν χίλιοι μουσουλμάνοι κατευθύνονταν προς αυτή, με σκοπό να την καταστρέψουν... Σε απόσταση όμως δέκα μιλίων, είδαν *φωτιά στον ουρανό και το Όρος του Σινά τυλιγμένο στις φλόγες και να καπνίζει*. Φοβισμένοι επέστρεψαν άπραγοι στο Κάιρο και πληροφόρησαν αμέσως τον αλ- Χακίμ για το γεγονός. Εκείνος τότε εξέφρασε τη μεταμέλεια του και διέταξε ξαφνικά να σταματήσουν οι διωγμοί! Το 1021 μ. Χ. ο χαλίφης δολοφονήθηκε... Όμως, ο αρνητικός αντίκτυπος εκείνης της τρομερής καταστροφής που προξένησε στο Ναό της Αναστάσεως και στον χριστιανικό κόσμο της Δύσης, φαίνεται πως υπήρξε μία από τις βασικές αιτίες για την έναρξη των Σταυροφοριών, λίγες δεκαετίες αργότερα.

Το Άγιο Φως εμφανίζεται μετά την καταστροφή του 1009.

Τον Οκτώβριο του 1026, ο Γάλλος ηγούμενος Ριχάρδος ο Ευλογημένος τέθηκε επικεφαλής μιας ομάδας 700 περίπου προσκυνητών, τους οποίους οδήγησε- μετά από ένα κοπιαστικό ταξίδι επτά μηνών- από την Γαλλία στην Ιερουσαλήμ. Ο Τάφος του Χριστού βρισκόταν τότε μέσα σε ένα ερειπωμένο Ναό, χωρίς οροφή, ότι είχε απομείνει από την τρομερή καταστροφή του Χακίμ... Το Μεγάλο Σάββατο του 1027 ο Ριχάρδος συμμετείχε σε μια υπαίθρια τελετή, γύρω από τον Τάφο. Γράφει: «Ειδωλολάτρες σκορπισμένοι γύρω από τα τειχίσματα (οχύρωση) του ναού, την ίδια βδομάδα πριν το Πάσχα, πετούσαν πέτρες στο πλήθος που τελούσε τις Ιερές Ακολουθίες. Μία πέτρα, όπως πετάχτηκε, ξέφυγε και έπεσε στο εσωτερικό του τάφου, επάνω σε έναν άνθρωπο του Κυρίου, ο οποίος τη δέχθηκε ως ένα μεγάλο δώρο του Θεού προς αυτόν... Έφτασε η ημέρα του Μεγάλου Σαββάτου, όπου **ανέμεναν το Φως από τον Κύριο**, και ενώ οι Χριστιανοί ήταν κλεισμένοι μέσα και περίμεναν την καλή θέληση του Κυρίου για να υποδεχθούν το Φως, ένοπλοι ειδωλολάτρες επιτηρούσαν προσεκτικά ολόκληρη την Εκκλησία, ώστε, αν τυχόν δεν ερχόταν το Φως, να σκοτώσουν όλους τους Χριστιανούς με τα ξίφη τους. Και να, γύρω στην ενάτη ώρα, ενώ όλοι προσεύχονταν, το **Φως άναψε από τον Κύριο** σε μια **κανδήλα χωρίς τη βοήθεια κανενός ανθρώπου!** Και όλους τους ειδωλολάτρες τους κατέλαβε κατάπληξη και φόβος, ενώ τους Χριστιανούς χαρά και αγαλλίαση».

Η μαρτυρία αυτή έχει ιδιαίτερη βαρύτητα, και λόγω των θυσιών που έκαναν οι προσκυνητές, υποβαλλόμενοι σε ένα τόσο μακρύ και κοπιαστικό ταξίδι, μόνο και μόνο για να δουν το Άγιο Φως, με κίνδυνο μάλιστα της ζωής τους, σε περίπτωση που αυτό δεν εμφανιζόταν!

Ο μοναχός και χρονογράφος Rodulfus Glaber (985-1047), κατέγραψε την διήγηση του Γάλλου Επισκόπου Odolricus (1025-1028), ο οποίος υπήρξε αυτόπτης μάρτυς της τελετής του Αγίου Φωτός. Γράφει ο Γκλαμπέρ: «*Το ίδιο χρονικό διάστημα ο Επίσκοπος Ορλεάνης Οδόλρικος πραγματοποίησε αυτό το ταξίδι και μας μίλησε για ένα θαύμα, το οποίο δεν πρέπει να παραλειφθεί. Την **ημέρα του Μεγάλου Σαββάτου**, όταν όλος ο κόσμος είχε συγκεντρωθεί **αναμένοντας το Άγιο Φως** που θα άναβε θαυματουργικά με τη δύναμη του Θεού, αυτός ήταν ανάμεσα τους. Έπεφτε η νύχτα όταν, ξαφνικά, ακριβώς την ώρα που ήταν να εμφανιστεί το Φως, ένας Σαρακηνός, ένας αληθινά αυθάδης γελωτοποιός, ένας από το πλήθος εκείνης της φυλής που κάθε χρόνο συγκεντρώνεται και αναμειγνύεται με τους Χριστιανούς, φώναζε με τον τρόπο των Χριστιανών «Άγιος Κύριε Ελέησον», **όταν πρωτοφάνηκε το Φως**. Τότε, γελώντας δυνατά με χλευασμό άπλωσε το χέρι του και άρπαξε τη λαμπάδα από το χέρι ενός Χριστιανού και απομακρύνθηκε τρέχοντας. Όμως, καταλήφθηκε από ένα δαιμόνιο, που τον έκανε να υποφέρει πολύ. Ο Χριστιανός τον ακολούθησε και πήρε πίσω τη λαμπάδα του. Ο άνθρωπος πέθανε αμέσως με αγωνία στα χέρια των άλλων μουσουλμάνων. Αυτό το γεγονός τρομοκράτησε ομοίως όλους τους μουσουλμάνους. Εκείνη ακριβώς τη στιγμή, όπως συνηθίζεται, δια της Θεϊκής δυνάμεως, η **φλόγα ξεπήδησε σε μια από τις επτά κανδήλες** που κρέμονταν εκεί, και γρήγορα άναψε και τις υπόλοιπες. Ο Επίσκοπος αγόρασε αυτή την κανδήλα και το λάδι της από τον Ιορδάνη, ο οποίος τότε προΐστατο του Πατριάρχη αντί μιας χρυσής λίρας, και την πήρε μαζί του στη δική του Μητρόπολη (στη Γαλλία), όπου απέφερε πολλά οφέλη προς τους αρρώστους».*

Οι Σταυροφορίες και το Άγιο Φως

Το έτος 1095, στη Σύνοδο του Κλερμόν στη Γαλλία ο Πάπας Ουρβανός Β΄ κήρυξε επισήμως την έναρξη της Α΄ Σταυροφορίας. Στον λόγο του δεν παρέλειψε να κάνει αναφορά και στο Άγιο Φως: «...**όλες οι κανδήλες μέσα στον Τάφο και γύρω από αυτόν μέσα στον Ναό, οι οποίες είναι σβησμένες, ξαναάβουν με Θεϊκή εντολή. Ποίου η καρδιά είναι τόσο πέτρινη, αδελφοί, που να μην τον αγγίζει ένα τόσο μεγάλο θαύμα**»;

Έτσι ξεκίνησε η Α΄ Σταυροφορία για την (δήθεν) Απελευθέρωση των Αγίων Τόπων από τους μουσουλμάνους, στην πραγματικότητα όμως οι συμμετέχοντες στην πλειοψηφία τους είχαν άλλα κίνητρα: Επιζητούσαν την διαγραφή των χρεών τους (όπως τους είχαν υποσχεθεί), άλλοι για την περιπέτεια και άλλοι για τον πλουτισμό και την πιθανή λαφυραγώγηση. Τον Μάιο του 1097 οι στρατιές των Σταυροφόρων συγκεντρώθηκαν στη Κωνσταντινούπολη και από εκεί, με τη βοήθεια του Βυζαντινού αυτοκράτορα Αλεξίου Α΄ Κομνηνού, πέρασαν στις απέναντι ακτές της Μικράς Ασίας.

Στις 3 Ιουνίου του 1098 κατέλαβαν την Αντιόχεια. Επακολούθησε τότε τρομερή σφαγή του μουσουλμανικού πληθυσμού. Στις 15 Ιουλίου 1099, και ύστερα από 40 μέρες πολιορκίας, από το χαμηλό μέρος του τείχους (δίπλα από την πύλη της Δαμασκού), οι Σταυροφόροι μπήκαν μέσα στην πόλη και κατέκτησαν τα Ιεροσόλυμα. Επακολούθησε ανελέητη σφαγή 10.000 ατόμων, ακόμη και μικρών παιδιών, μέσα στο Ναό της Αναστάσεως... Αυτή η βεβήλωση του Ναού, φαίνεται πως υπήρξε και η αιτία, για την οποία το Μεγάλο Σάββατο στις 20 Απριλίου του 1101, το Άγιο Φως δεν εμφανίστηκε καθόλου! Για δεύτερη συνεχόμενη χρονιά (το ίδιο είχε συμβεί και το Μ. Σάββατο του 1100), οι κατακτητές Λατίνοι Σταυροφόροι συνειδητοποιούν πως δεν έχουν την εύνοια του Θεού... Και παρά τις επίμονες προσευχές και επικλήσεις του δικού τους Λατίνου Πατριάρχη στον Πανάγιο Τάφο, τίποτα δεν συμβαίνει... Έτσι, αναγκάζονται μετανοημένοι και ντροπιασμένοι να αποχωρήσουν την Κυριακή του Πάσχα από τον Ναό. Όπως, μάλιστα καταγράφονται εκείνα τα γεγονότα από εννέα χρονογράφους (συγκεκριμένα 5 Γάλλους, ένα Γερμανό, έναν Άγγλο, έναν Ιταλό και ένα Αρμένιο), αφού οι Λατίνοι ομολογούν ότι: «...**εξαιτίας των αμαρτιών μας τιμωρούμαστε με την μη απόδοση του επιθυμητού Ουράνιου δώρου.... Και ότι: περάσαμε εκείνη τη νύχτα της Κυριακής της Αναστάσεως θλιμμένοι και αποκαρδιωμένοι**», αναγκάστηκαν τελικά να αποχωρήσουν, κλείνοντας τον Πανάγιο Τάφο, παίρνοντας μαζί τους και τα κλειδιά. Αμέσως στη θέση τους πήγαν οι Ορθόδοξοι (Έλληνες, Σύροι και Αρμένιοι), οι οποίοι άρχισαν να προσεύχονται γύρω από τον κλεισμένο Πανάγιο Τάφο. Και, τότε, συνέβη κάτι το αναπάντεχο... (Αναφέρεται όπως ακριβώς το κατέγραψε ο Άγγλος ιστορικός Γουλιέλμος του Μάλμσμπουρι ο έτος 1101 μ. Χ): «...**το Φως κατήλθε ξαφνικά σε μία από τις κανδήλες του Τάφου. Ένας Σύρος το είδε να αστράφτει δια μέσω ενός παραθύρου και, χειροκροτώντας από χαρά, **επίσπευσε την έλευση του Πατριάρχη** (των Ορθοδόξων). Ο Πατριάρχης άνοιξε το Κουβούκλιο του Τάφου με τα κλειδιά που είχε πάντοτε μαζί του, και ανάβοντας μία λαμπάδα, **έφερε έξω το δώρο του Ουρανού** και το διαμοίρασε σε όλους όσους έρχονταν τρέχοντας να το παραλάβουν. **Σύντομα, όλες οι άλλες κανδήλες μέσα στο****

Ναό άναψαν με Ουράνια παρέμβαση. Η επόμενη κανδήλα που θα άναβε, προανήγγειλε πάντα με ένα υπέροχο τρόπο, ότι η στιγμή της ανάφλεξης ήταν κοντά, μέσω ενός προειδοποιητικού σημείου καπνού».

Σύμφωνα, τώρα, με την μαρτυρία του Γάλλου Γκιμπέρ, άναψαν τότε περίπου 50 κανδήλες, ενώ εκείνη την ημέρα το Φως εξακολουθούσε να κάνει αισθητή τη παρουσία του επί πολλές ώρες. Αναφέρει επίσης, ότι ο βασιλιάς της Ιερουσαλήμ έτρωγε στο παλάτι, όταν ήρθαν απεσταλμένοι να τον προσκαλέσουν να αφήσει το τραπέζι και να πάει στο Ναό, για να δει τις κανδήλες που άναψαν από μόνες τους! Ο ίδιος ιστορικός αναφέρει επίσης ότι: «Έχω ακούσει από κάποιους ηλικιωμένους ανθρώπους που πήγαν εκεί, ότι **ο πάπυρος ή το φιτίλι**- δεν γνωρίζω ποιο από τα δύο χρησιμοποιήθηκε- κάποτε **αφαιρέθηκε** με ένα **τέχνασμα** των παγανιστών (μουσουλμάνων), και το μέταλλο παρέμεινε κενό, όμως, ως εκ θαύματος από τον ουρανό, όταν **το Φως έλαμψε από το μέταλλο**, αυτός που ήθελε να εξαπατήσει τις Ουράνιες Δυνάμεις, έμαθε πως οι φυσικές δυνάμεις μάχονται ακόμη και ενάντια στην ίδια τους τη φύση, όταν πρόκειται για τον Θεό».

Ο Γάλλος ιστορικός αναφέρεται εδώ στα εξής διαδραματισθέντα πριν τρία χρόνια γεγονότα: Στα τέλη του Αυγούστου του 1098, και μετά από 40 μέρες πολιορκίας, οι Σιίτες Φατιμίδες της Αιγύπτου, με επικεφαλής τον βεζύρη αλ- Αφντάλ, γκρεμίζουν με τους καταπέλτες τους ένα μέρος από τα τείχη της Ιερουσαλήμ και εισβάλλουν στην πόλη. Οι ηττημένοι Σουνίτες Τούρκοι συνθηκολογούν και τρέπονται σε φυγή... Το επόμενο Πάσχα, ο νέος κατακτητής της Ιερουσαλήμ έρχεται από το Κάιρο στη πόλη, για να ενισχύσει την οχύρωση των τειχών της λόγω της αναμενόμενης επίθεσης των Σταυροφόρων, οι οποίοι πλησίαζαν απειλητικά. Ο αλ- Αφντάλ έχει ήδη πληροφορηθεί για το θαύμα του Αγίου Φωτός. Και για να ταπεινώσει τους Χριστιανούς, το Μ. Σάββατο του 1099, ο βεζύρης αλ- Αφντάλ εισέρχεται με έπαρση στον Τάφο. Προστάζει αμέσως και **αντικαθιστούν τα κανονικά φιτίλια** σε όλες τις κανδήλες με άλλα, **με σιδερένια φιτίλια**. Και τότε, έγινε το μεγάλο θαύμα (κατά διασωθείσα διήγηση ανωνύμου): «...ξαφνικά, περί την ενάτη ώρα, **το Φως κατήλθε** από τον ουρανό, **πέρασε πάνω από τις κανδήλες και άναψε όλα τα μεταλλικά φιτίλια**. Και αμέσως **η φλόγα άρχισε να καίει με τόσο μεγάλη λάμψη, λες και τα φιτίλια ήταν φτιαγμένα από ίνες παπύρου!** Αυτό το μεγάλο θαύμα, που φανερώθηκε με τρόπο θεϊκό, ο (Αιγύπτιος) βασιλιάς το υποδέχθηκε με απέραντο θαυμασμό. Και όλοι οι Χριστιανοί, βλέποντάς το, απέδωσαν δοξολογίες και ευχαριστίες προς τον Θεό».

Τότε ο βεζύρης, συγκλονισμένος από το μεγάλο θαύμα που ο ίδιος έζησε και είδε, απελευθέρωσε αμέσως όλους τους Χριστιανούς αιχμαλώτους, που επέστρεψαν στο στρατόπεδο των Σταυροφόρων, οι οποίοι και ήταν έτοιμοι να εξαπολύσουν την τελική τους επίθεση για την κατάληψη της Ιερουσαλήμ.

Το Άγιο Φως αναβλύζει μέσα από τον κίονα (1579 μ.Χ)

Το Μεγάλο Σάββατο του 1579 οι Οθωμανοί Κυβερνήτες της Ιερουσαλήμ απαγόρευσαν στον Έλληνα Πατριάρχη Σωφρόνιο Α΄ και στους πιστούς την είσοδο τους στον Πανιέρο Ναό της Αναστάσεως για την τελετή του Αγίου Φωτός. Είχε αρχίσει να νυχτώνει, και ο Πατριάρχης στεκόταν προσευχόμενος δίπλα από έναν κίονα (κολώνα) στο αριστερό μέρος της πύλης του Ναού, όταν ξαφνικά **σχίστηκε ο κίονας**, και **ξεχύθηκε από εκεί το Άγιο Φως**, που άναψε αμέσως την **λαμπάδα** την οποία κρατούσε στα χέρια του ο **Ορθόδοξος Πατριάρχης!** Εκείνος, τότε, άρχισε να διαμοιράζει το Άγιο Φως στους πιστούς. Βλέποντας το θαύμα οι έκπληκτοι Τούρκοι φρουροί, άνοιξαν τότε τις πύλες, και ο Σωφρόνιος με όλους τους Χριστιανούς κατευθύνθηκαν πανηγυρικά προς τον Πανάγιο Τάφο... Στην αυλή του Ναού στεκόταν τότε ένας Άραβας εμίρης, ονομαζόμενος Τουνόμ. Βλέποντας το θαύμα, πίστεψε στον Χριστό και ομολόγησε: *«μία είναι η αληθινή πίστις, η πίστις των Χριστιανών»*. Αυτή η ομολογία του επέφερε και την «δια της πυράς» θανατική καταδίκη του. (Η μνήμη του *«Αγίου Εμίρη»*, μάρτυρος της τοπικής Εκκλησίας των Ιεροσολύμων, τιμάται στις 18 Απριλίου και τα λείψανά του φυλάσσονται στη Μονή Μεγάλης Παναγίας των Ιεροσολύμων).

Εδώ παρατηρούμε, ότι το Άγιο Φως κατήλθε χωρίς να έχει γίνει προηγουμένως η καθιερωμένη τελετή. Επίσης, ότι ανέβλυσε από μόνο του το εσπέρας, μετά την δύση του ηλίου, τότε δηλαδή που έγινε και η Ανάστασις του Χριστού! (Το ίδιο είχε συμβεί πολλά χρόνια πριν, το έτος 617, τρία χρόνια μετά την φοβερή καταστροφή από τους Πέρσες, και πάλιν το εσπέρας, την ώρα που οι πιστοί έψαλλαν τον ύμνο *«Φως Ιλαρόν»!*).

Για το συγκεκριμένο θαύμα του *«Φωτός εκ του κίονος»* έχουμε και γραπτές μαρτυρίες. Μία από αυτές αναφέρει: *«Και ξαφνικά, έπεσε ένας κεραυνός και στην αριστερή πλευρά ο μεσαίος κίονας σχίστηκε και από τη ρωγμή εξήλθε μια φωτιά...»*. Αυτή η μαρτυρία περί «κεραυνού», προέρχεται από τον Μολδαβό μοναχό Παρθένιο (1807). Σε συνδυασμό με την ανάφλεξη του κίονα, η οποία βρίσκεται καταγεγραμμένη σε μαρμαρίνη επιγραφή με αραβικά γράμματα, ως επίσης και μία άλλη ότι: *«μια βροντή και κρότοι δυνατοί, εξαιτίας των οποίων μερικοί τρομάζουν»* του αυτόπτη μάρτυρα του θαύματος Αρμένιου χρονογράφου Συμεών Λεχατσί, οδήγησαν τον ειδικό επιστήμονα και καθηγητή «Φυσικής της Αντοχής» Ρώσο Ακαδημαϊκό Εβγκένι Μορόζοβ, καθώς και τον Έλληνα καθηγητή του ΕΚΠΑ του Κλάδου της Μηχανικής των Θραύσεων Γεώργιο Παπαδόπουλο, να ερευνήσουν το θέμα. Και το πόρισμα τους είναι, ότι **είναι αδύνατον να κατασκευάσει κάποιος τότε αυτή τη ρωγμή**, (την εποχή μάλιστα που ήταν άγνωστος ο ηλεκτρισμός) και ότι είναι αποτέλεσμα μιας μικτής καταπόνησης, **συνδυασμός ηλεκτρικής εκκένωσης** (ισχυρός κεραυνός) με **ισχυρή σεισμική δόνηση**, που έχει την φορά από τα κάτω προς τα πάνω, γεγονός που εξηγεί και το ζικ-ζακ σχήμα της ρωγμής. Συνεπώς **μιλάμε σαφώς περί θαύματος**, λένε οι δύο επιστήμονες.

Θα μπορούσαμε να αναφερθούμε και σε άλλες καταγεγραμμένες μαρτυρίες εμφανίσεων του Αγίου Φωτός. Δεν θα το επιχειρήσουμε όμως, για την οικονομία του χώρου, αλλά και επειδή πιστεύουμε ότι για κάθε καλόπιστο αναγνώστη έχει

ήδη δοθεί μέσα του η απάντηση, αν δηλ. η κατ' έτος εμφάνιση του Αγίου Φωτός είναι τέχνασμα, παραίσθηση, απάτη ή όχι... Κλείνουμε με δύο σύγχρονες μαρτυρίες, ενός Επιστήμονα και κάποια προσωπική μου εμπειρία.

Οι επιστημονικές μετρήσεις του Ρώσου φυσικού Αντρέι Βολκόβ, το Μ. Σάββατο, το έτος 2008

Για τις ανάγκες ενός ντοκιμαντέρ, αφιερωμένο στον ρόλο των θαυμάτων στη θρησκεία, το Μεγάλο Σάββατο του 2008 και ώρα 9 το πρωί, ο Ρώσος Φυσικός του Εθνικού Κέντρου Ερευνών της Μόσχας Αντρέι Βολκόβ, βρισκόταν με τους συνεργάτες του και με τον κατάλληλο εξοπλισμό σε απόσταση δέκα περίπου μέτρων από τον Πανάγιο Τάφο... Οι παραγωγοί του ντοκιμαντέρ τον έστειλαν στα Ιεροσόλυμα για να διερευνήσει επιστημονικά το θέμα, αν δηλαδή εμφανίζεται κατά την στιγμή της καθόδου του Αγίου Φωτός κάποιο ηλεκτρομαγνητικό πεδίο. Το βασικό όργανο που έφερε για τις μετρήσεις του φάσματος ηλεκτρομαγνητικής ακτινοβολίας σε συγκεκριμένες συχνότητες, ήταν ένα ψηφιακό οσillosκόπιο τύπου «Βέλιμαν», Αμερικανικής παραγωγής.

Μετά από ένα χρόνο αργότερα, συγκεκριμένα στις 21 Απριλίου του 2009, έδωσε μία συνέντευξη στη ρωσική εφημερίδα «Βέρα», σχετικά με τα αποτελέσματα των μετρήσεων και ποια ήταν τα συμπεράσματα του. Αυτά που είπε τότε ο Ρώσος επιστήμονας ήταν πραγματικά εντυπωσιακά! Ξεκίνησε στην αρχή με την γενική παρατήρηση, ότι το μεγαλύτερο μέρος της ύλης του Σύμπαντος βρίσκεται σε «κατάσταση πλάσματος» (όπως λ.χ τα άστρα, τα γαλαξιακά νέφη, το διαστρικό περιβάλλον), που είναι ένα πολύ ιονισμένο αέριο. Πάνω στην ίδια τη γη, ωστόσο, το πλάσμα αποτελεί ένα σπάνιο φαινόμενο, το οποίο όμως τώρα τελευταία μάθαμε να δημιουργούμε με τη βοήθεια της Επιστήμης.

Ο σχισμένος κίονας στην αυλή του Ναού της Αναστάσεως, από όπου ανέβλυσε το Άγιο Φως, κατά το έτος 1579 μ.Χ.

Για παράδειγμα, στη Χειρουργική άρχισαν οι γιατροί να χρησιμοποιούν «νυστέρια» από μία λεπτότατη ροή πλάσματος, που φτάνει στη θερμοκρασία τους 5.000-7.000 βαθμούς. Αυτό είναι ένα «υψηλής θερμότητας» πλάσμα, με το οποίο έχουμε τη δυνατότητα να τεμαχίζουμε την ύλη. Ο κ. Βολκόβ πάντως διευκρίνισε, ότι ο ίδιος τα τελευταία 12 χρόνια ασχολείται με το αποκαλούμενο «πλάσμα χαμηλής θερμότητας», που κυμαίνεται ανάμεσα στους 40 με 80 βαθμούς. Αυτό έχει την δυνατότητα να επουλώνει τραύματα, με την δημιουργία και χρήση ιατρικών «επουλωτικών» μηχανημάτων, με την παραγωγή των οποίων ασχολείται και ο ίδιος.

Στην ερώτηση του δημοσιογράφου για το: « -Ποιά σχέση έχουν όλα αυτά, με το Άγιο Φως και την αποστολή σας στα Ιεροσόλυμα»; είπε: «- Η εμφάνιση του Αγίου Φωτός συνοδεύεται με την εμφάνιση ενός πλάσματος, το οποίο έχει ομοιότητα και κοινά χαρακτηριστικά με το πλάσμα χαμηλής θερμότητας. Για παράδειγμα, το γεγονός ότι για κάποιο χρονικό διάστημα, το Άγιο Φως δεν καίει καθόλου τα χέρια και το πρόσωπο των παρισταμένων. Επίσης, ότι: «σχεδόν επί χίλια χρόνια τώρα, οι αυτόπτες μάρτυρες του εκπληκτικού αυτού φαινομένου ομιλούν για κάποιες γαλαζόλευκες λάμπες, οι οποίες έχουν την ιδιότητα να διαπερνούν τους τοίχους του Ναού, πριν και μετά την έλευση του Φωτός, το οποίο έχει επίσης και το χαρακτηριστικό ότι δεν αφήνει καθόλου σκιές». Αυτό το φαινόμενο, το οποίο συμβαίνει μόνο κατά τις ημέρες του Αγίου Πάσχα στον Πανάγιο Τάφο, κατά τη γνώμη του κ. καθηγητή «είναι μοναδικό» αφού εκείνες τις μέρες κάνει εκεί μεγάλη ζέστη και η ατμόσφαιρα είναι ξηρή. Συνεπώς, δεν υπάρχει στον χώρο η απαιτούμενη υγρασία, η οποία ως γνωστόν είναι καλός αγωγός του ηλεκτρισμού, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει εκεί κάποια πηγή, η οποία να συντελεί σε μια δυνατή διαφορά δυναμικού. Στο εργαστήριο οι επιστήμονες ερευνούν το πλάσμα χαμηλής θερμότητας μόνο στο κενό. Στον αέρα μπορεί εξίσου να υπάρχει, αλλά μόνο υπό αυστηρά καθορισμένες συνθήκες και με πολύ υψηλή υγρασία. Κατά τη γνώμη του, λοιπόν, το φαινόμενο πλάσματος που εκτιμάται ότι λαμβάνει χώρα στο εσωτερικό του Ναού, « από επιστημονικής απόψεως είναι τελείως ανεξήγητο και αδικαιολόγητο...».

Ύστερα από αυτές τις επεξηγήσεις, ο Καθηγητής αναφέρθηκε στα γεγονότα, ως εξής: Ήταν το Μεγάλο Σάββατο του έτους 2008, όταν το μεσημέρι ο Πατριάρχης Ιεροσολύμων Θεόφιλος Γ΄ εισήλθε στο Κουβούκλιο του Παναγίου Τάφου. Τότε, και συγκεκριμένα την ώρα 15:04 (15:30, ώρα Ρωσίας), το οσιλοσκόπιο κατέγραψε μια αλλαγή φάσματος ακτινοβολίας, εξαιτίας ενός αγνώστου σήματος. Και μετά από δύο λεπτά, εμφανίσθηκε ο Ορθόδοξος Πατριάρχης, κρατώντας τις δέσμες με τις αναμμένες λαμπάδες στα χέρια του!

Στο ερώτημα του δημοσιογράφου: - Τι διακύμανση ήταν αυτή; ο καθηγητής είπε, πως « -ήταν ένα ηλεκτρικό φορτίο, που δεν γνωρίζω όμως από πού προήλθε...». Αυτό ήταν το πρώτο καταπληκτικό γεγονός... Το δεύτερο θαυμαστό: Η ηλεκτρική φόρτιση του αέρα ήταν εμφανής ακόμη και χωρίς τις συσκευές, που είχαν τοποθετηθεί εκεί! Πολλοί είχαν εκείνη τη στιγμή την αίσθηση, ότι κατά την έλευση του Αγίου Φωτός, σηκώθηκαν όρθιες οι τρίχες στα χέρια τους! Αυτό είναι ένα φαινόμενο που μπορεί να συμβεί μόνον υπό συνθήκες μεγάλης διαφοράς των

ηλεκτρικών δυναμικών (ας πούμε λ.χ μεταξύ της στέγης του σπιτιού και του πατώματος του ισογείου). Και με την προϋπόθεση, βέβαια, ότι το σπίτι είναι φτιαγμένο από χαλαζία, και ταυτόχρονα έξω έχει καταιγίδα, επικρατούν δηλαδή συνθήκες δηλαδή μεγάλης υγρασίας. Όμως, κατά την περίοδο του Πάσχα στα Ιεροσόλυμα, κατά κανόνα, δεν συμβαίνει καμία καταιγίδα, συνήθως έχει αίθριο καιρό. Αλλά, και ο ίδιος ο Ναός, είναι κτισμένος από διάφορα υλικά, όπως μάρμαρο, ασβεστογενή πετρώματα, ξύλο, τα οποία ως γνωστόν είναι κακοί αγωγοί της θερμότητας. Όλα αυτά, αποκλείουν εκ των πραγμάτων το ενδεχόμενο ανθρώπινης παρέμβασης (όπως θα ήταν λ.χ η τοποθέτηση στο Ναό ενός τεράστιου μετασχηματιστή, απαραίτητου για την συσσώρευση ηλεκτρικού φορτίου και τη μετέπειτα εκκένωση). Αυτός ο (τυχόν) ισχυρισμός είναι εξωπραγματικός... Όμως, η διαφορά των ηλεκτρικών δυναμικών, εκείνη την κρίσιμη ώρα της εμφανίσεως του Αγίου Φωτός, παρ'όλα αυτά δημιουργείται και αποτελεί καταγεγραμμένο στο μηχανήμα γεγονός! Δεν είναι φαντασία! Και, όλα αυτά συμβαίνουν κάθε χρόνο και σε συγκεκριμένη ημέρα, το Πάσχα, ύστερα από τις προσευχές του Πατριάρχη στο Ιερό Κουβούκλιο! Τώρα, έχουμε την τρίτη και τελευταία διαπίστωση: Η εμφάνιση του Αγίου Φωτός συνοδεύεται από μία ηλεκτρική εκκένωση! Αυτό δηλαδή σημαίνει, ότι η εμφάνιση του Φωτός είναι αναπόσπαστο κομμάτι όλων αυτών των πλήρως ανεξήγητων φαινομένων, τα οποία και έχουν μία φύση ηλεκτρική! Δεν είναι αυτό μία επιβεβαίωση της θαυματουργικής φύσης του;

Αυτά είπε τότε ο κ. Καθηγητής. Αποδεικνύεται έτσι και επιστημονικά, ότι **δεν υπάρχει καμία απολύτως ανθρώπινη παρέμβαση** στο γεγονός της εμφανίσεως του Αγίου Φωτός, άρα αποκλείεται η περίπτωση κάποιου «τρυκ» ή απάτης! (Εξάλλου, ας διερωτηθούμε: Ποιος να αποτολμήσει κάτι τέτοιο; Μια χούφτα ηλικιωμένων, κατά κανόνα, προσώπων που φυλάνε με κίνδυνο της ζωής τους τα Πανάγια Προσκυνήματα; Και για πιο σκοπό;). Δεν είναι όμως η εμφάνιση του Αγίου Φωτός και μία ψευδαίσθηση, αφού υπάρχουν τα μηχανήματα που το αποδεικνύουν ως γεγονός! Είναι ένα επαναλαμβανόμενο κατ'έτος γεγονός, μια πραγματικότητα που βιώνει πλήθος προσώπων!

Από την άλλη πλευρά, δεν έχουμε να κάνουμε **μόνο** με αυτό που συμβαίνει εκείνη την κρίσιμη στιγμή **μέσα** στο Ιερό Κουβούκλιο του Παναγίου Τάφου! Είναι και αυτά που συμβαίνουν **ταυτόχρονα** και **έξω**! Συγκλονιστικά γεγονότα τα οποία ορισμένοι (ο Θεός καθορίζει ποιοι είναι άξιοι), βλέπουν με τα ίδια τα μάτια τους, και βιώνουν όλοι οι οκτώ τουλάχιστον χιλιάδες πιστοί, οι οποίοι έρχονται κάθε χρόνο από τα πέρατα της Οικουμένης, που αγρυπνούν και στοιβάζονται στον τεράστιο χώρο του Ναού της Αναστάσεως από το βράδυ της Μεγάλης Παρασκευής μέχρι το μεσημέρι του Μεγάλου Σαββάτου, με την προσδοκία να καταστούν αυτόπτες μάρτυρες του Θαύματος, και να μεταφέρουν με ευλάβεια και συγκίνηση με τα φαναράκια τους την Ευλογία του Αγίου Φωτός στις Πατρίδες τους!

Τι είναι τελικά το Άγιο Φως; Οντολογικά, είναι **το Άκτιστο Φως** που συνοδεύει την **Παρουσία** του **Αναστάντος Χριστού**, στον τόπο όπου ο **Κύριος Ανέστη!**

Μαρτυρία του γράφοντος (1977) από τον μοναχό Μητροφάνη και πώς είδε εκείνος το Άγιο Φώς (1926).

Το έτος 1977, ο γράφων ως τότε φοιτητής της Θεολογικής Σχολής του ΕΚΠΑ, συμμετείχε σε εκδρομή της Σχολής στους Αγίους Τόπους, υπό την αιγίδα των αειμνήστων Καθηγητών Μάρκου Σιώτη και Νικολάου Νησιώτη. Ξεναγός μας ήταν ο αείμνηστος (τότε Αρχιμανδρίτης και μετέπειτα Θεοφιλέστατος Επίσκοπος Μαραθώνος) Μελίτων (Καβατσικλής). Ήταν ένα πολύ ευλογημένο Προσκύνημα στην Παλαιστίνη και στο Σινά, από το οποίο έχω κρατήσει σημειώσεις, που αποτελεί πηγή πνευματικού ανεφοδιασμού, σε ώρες δύσκολες ...

Μια από τις πιο δυνατές εμπειρίες εκείνης της προσκυνηματικής εκδρομής, ήταν βεβαίως το Προσκύνημά μας στον Φρικτό Γολγοθά και στον Πανάγιο Τάφο... Θυμάμαι, πως καθίσαμε όλοι ύστερα σε ένα μέρος απέξω από τον Ζωοδόχο Τάφο, με τα σημάδια της ανασκαφής εμφανή... Και ο π. Μελίτων μας συνέστησε τότε έναν μοναχό, λέγοντάς μας πως ήταν ο μοναχός Μητροφάνης, πολλά χρόνια φύλακας στον Πανάγιο Τάφο, και πως είχε κάτι σπουδαίο να μας πει... Ήταν θυμάμαι ένα συμπαθητικό Γεροντάκι, ηλικίας τότε 77 ετών, μετρίου αναστήματος, με σπινθηροβόλα μάτια, που μαρτυρούσαν και διάθεση προσευχητική. (Αργότερα, μάθαμε πως καταγόταν από την Κερασούντα του Πόντου, πως η οικογένεια του είχε σφαγιαστεί από τους Τούρκους, ότι ο ίδιος είχε αιχμαλωτιστεί, κατάφερε όμως να δραπετεύσει, και περπατώντας μέσα από τα βουνά, κατόρθωσε τελικά να φθάσει στους Αγίους Τόπους. Δύο χρόνια αργότερα, κατά το έτος 1925, ο Πατριάρχης τον έκειρε μοναχό και τον διόρισε φύλακα στον Πανάγιο Τάφο).

Έξω από τον Πανάγιο Τάφο, μας είπε ότι διακονούσε εκεί για 53 συνεχόμενα χρόνια, και ότι άναβε τις κανδήλες συμμετέχοντας κάθε χρόνο και στην τελετή του Αγίου Φωτός. Θα προσπαθήσω, τώρα, να μεταφέρω όσα μας είπε τότε (πριν δηλαδή από μισό αιώνα!).

Μας είπε λοιπόν τότε ο π. Μητροφάνης (σε πρώτο Ενικό πρόσωπο): *«Ήμουν 25 χρονών, όταν άναψε μέσα μου η επιθυμία να δω με τα μάτια μου το πώς βγαίνει το Άγιο Φως, όταν μπαίνει μέσα στον Τάφο μόνος του ο Πατριάρχης... Με έβαλε λοιπόν ο πειρασμός και έκανα το εξής παράτολμο: Πάνω από τον Πανάγιο Τάφο, κρέμονται τα καντήλια από τις σιδηροδεσιές, και από πάνω είναι ο θόλος του Ιερού Κουβουκλίου. Τα μεσάνυχτα, λοιπόν, της Μεγάλης Παρασκευής του 1926, είπα στον βοηθό μου να μου φέρει μια σκάλα, για να ανέβω και να ελέγξω (δήθεν) τα καντήλια, αν δηλαδή είναι όλα εντάξει με το λάδι και τις καντηλήθρες τους, και μετά να την πάρει, γιατί μπορεί να αργούσα, εξάλλου με έναν πήδο θα μπορούσα να κατέβω ύστερα... Πράγματι, εκείνος έφυγε, έτσι έμεινα μόνος μου μέσα στο Κουβούκλιο του Παναγίου Τάφου. Παρέμεινα εκεί κουρνιασμένος σε μια εσοχή του θόλου όλο το βράδυ, για περίπου δώδεκα ώρες, μέχρι τις 11 το πρωί του Μεγάλου Σαββάτου!*

Άκουσα τότε τον γνωστό μου θόρυβο, και ήξερα πως τότε έκλειναν την πόρτα, έβαν χιαστί δύο κορδέλλες και μετά την σφραγίδα από μελισσοκέρι, ώστε να μη μπορεί να μπει κανείς μέσα. Βρέθηκα λοιπόν ξαφνικά στο απόλυτο σκοτάδι, τίποτα δεν υπήρχε αναμμένο μέσα στον Τάφο, όλα ήταν σβηστά... Εξάλλου, γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο είχε γίνει πριν έλεγχος, μήπως δηλαδή και υπήρχαν κάπου εύφλεκτες ύλες, σπύρτα κ.λ.π.

Μετά από λίγη ώρα, περίπου στις 12, η πόρτα του Τάφου αποσφραγίστηκε και άνοιξε. Είδα τότε τον Πατριάρχη να εισέρχεται στον Τάφο, να γονατίζει και να προσεύχεται... Και τότε, άκουσα κάτι σαν **ελαφρό σφύριγμα**, σαν μια **λεπτή πνοή ανέμου**... Και να! **Αμέσως είδα ένα γαλάζιο Φως** να γεμίζει ολόκληρο τον χώρο, **πάνω από τον Πανάγιο Τάφο!** Φαινόταν σαν ένα **λεπτό στρώμα πάχνης**, σαν ένα χνούδι! Διέκρινα ακόμη και τον ιδρώτα που κυλούσε από το πρόσωπο του Πατριάρχη, καθώς διάβαζε γονατιστός τις Ευχές... Σε λίγο, εκείνο το γαλάζιο Φως άρχισε να **μεταμορφώνεται σε ολόλευκο**, σαν αυτό που βλέπουμε στο ψηφιδωτό της Μεταμορφώσεως του Χριστού, στο Ιερό και πάνω από την Αγία Τράπεζα, στο μοναστήρι του Σινά! Και στη συνέχεια, είδα πάλι, αυτό το Φως να μεταμορφώνεται σε **ολοφώτεινη σφαίρα**, σαν τον ήλιο, που έμεινε για λίγο ακίνητη πάνω από το κεφάλι του Πατριάρχη... Αυτός, σε κάποια στιγμή άρχισε να ανυψώνει αργά τα χέρια του, που κρατούσαν 4 δεσμίδες, από 33 κεριά η κάθε μία... Και, καθώς σήκωνε τα χέρια του, ξαφνικά **άναψε η Αγία κανδήλα πάνω στον Τάφο του Χριστού** και ταυτόχρονα **άναψαν και οι 4 δεσμίδες των κεριών του Πατριάρχη!** Τέτοια ήταν η έκπληξη και η τρομάρα μου, που από τον φόβο μου κόντεψα να πέσω κάτω! Τα μάτια μου είχαν γεμίσει δάκρυα...».

Όλοι όσοι βρισκόμασταν εκείνη τη στιγμή εκεί, έξω από τον Πανάγιο Τάφο, καθηγητές και φοιτητές της Θεολογικής Σχολής, ακούγαμε συγκλονισμένοι! Είχαμε μπροστά μας έναν άνθρωπο, που είχε αξιωθεί να δει με τα μάτια του, πώς βγαίνει το Άγιο Φως! Λίγο αργότερα, ο αείμνηστος καθηγητής κ. Μάρκος Σιώτης μας έκανε και την Θεολογική ανάλυση του γεγονότος. Μίλησε για τη σχέση «κτιστού» και «Ακτίστου». Ήταν μια εξαιρετική ανάλυση, όπως και εκείνη θυμάμαι που μας έκανε και στο Σαραντάριο Όρος, αναλύοντας τους εκεί Πειρασμούς του Κυρίου...

Ας ξαναγυρίσουμε, όμως, στον μοναχό Μητροφάνη: Επειδή όμως, όπως μας είπε, αισθανόταν όμως τύψεις για το παράτολμο εγχείρημά του, επειδή ελλόχευε ο κίνδυνος οποιοσδήποτε κακόπιστος να θεωρήσει πως «εκεί, κάτι γίνεται», αποφάσισε λοιπόν και τις επόμενες μέρες εξομολογήθηκε το γεγονός στον Πατριάρχη, ο οποίος και (αν θυμάμαι καλά) μας είπε πως του έβαλε «κανόνα» για δύο χρόνια...

Ο κ. Σκαρλακίδης αναφέρεται στο βιβλίο του στο ίδιο γεγονός, εξ άλλης όμως πηγής. Γράφει, πως Πατριάρχης των Ιεροσολύμων τότε ήταν ο Δαμιανός Α΄

(1897-1931), ο οποίος ήδη γνώριζε πως κάποιος βρισκόταν κρυμμένος από πάνω του στον Τάφο, επειδή ο π. Μητροφάνης είχε πατήσει άθελα του τον φακό, και η λάμψη είχε προδώσει την παρουσία του! Ο Πατριάρχης του εκμυστηρεύτηκε τότε, πως εκείνος δεν είχε δει τότε τίποτα! Και στη συνέχεια: «-Αυτά που θα σου εμπιστευτώ τώρα, δεν θα τα αναφέρεις ποτέ σου, έως ότου αποθάνω». Και συνέχισε: «...όταν, δια της Χάριτος του Θεού αξιώνομαι να λάβω το Άγιον Φως από τον Τάφο του Αναστάντος Χριστού, μου συμβαίνει το εξής: Εάν έχω ήρεμη τη συνείδηση μου και ουδέν με απασχολεί, που να έχει τη δύναμη να επισκιάσει τη γαλήνη και την αφοσίωσιν μου εις τον Θεόν, με καταλαμβάνει μία ανεξήγητη χαρά. Μόλις εισέλθω εντός του Παναγίου Τάφου και ανοίξω την Αγίαν φυλλάδα και αναγνώσω λίγες γραμμές από τις Άγιες Ευχές, και ανυψώσω τις δεσμίδες των κεριών, τότε ανάβει και η Αγία κανδήλα και τα κεριά. Εάν, όμως, η ηρεμία της ψυχής δεν με συνοδεύει, και δεν έχω την απαιτούμενη προς τον Θεό προετοιμασία και αφοσίωση, δεν έχω την χαρά εκείνη την ανεξήγητη. Τότε, μόλις σκύψω δια να εισέλθω στο Πανάγιο Μνήμα, βλέπω την κανδήλα να είναι ήδη αναμμένη!».

Ομολογεί δηλαδή, ο ίδιος ο Πατριάρχης, ότι η εκάστοτε **πνευματική του κατάσταση, επηρέαζε τον τρόπο ελεύσεως του Αγίου Φωτός μέσα στον Τάφο!**

Αναλύοντας τα παραπάνω, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα, ότι μόνον όταν υπάρχει πίστις και Χάρις Θεού στον εκάστοτε Πατριάρχη (ο οποίος σημειωτέον από του έτους 1480 μέχρι σήμερα ακολουθεί το ίδιο τελετουργικό), γίνεται φανερό το θαύμα στο εσωτερικό του Τάφου! Υπάρχει δηλαδή το ενδεχόμενο, ο εισερχόμενος στον Τάφο Πατριάρχης, λόγω αναξιότητας να μη μπορέσει να δει την έλευση του Ακτίστου Θείου Φωτός... Βλέπει όμως το κτιστό του αποτέλεσμα, που είναι το ξαφνικό άναμμα της κανδηλάς και των δεσμίδων με τα κεριά!

Το ίδιο ακριβώς συμβαίνει και στον **εξωτερικό χώρο του Ιερού Κουβουκλίου**, στον Ναό της Αναστάσεως, με τους πιστούς στα Ιεροσόλυμα. **Δεν βλέπουν όλοι την έλευση του Αγίου Φωτός...** Άλλοι την βλέπουν και άλλοι όχι! **Βλέπουν όμως όλοι το κτιστό αποτέλεσμα**, που είναι το ξαφνικό άναμμα των σβηστών - μέχρι εκείνη τη στιγμή- κανδηλών! Υπάρχουν άνθρωποι, οι οποίοι ομολογούν, ότι **άναψε ξαφνικά από μόνη της η λαμπάδα**, που κρατούσαν στα χέρια τους! Αυτό συνήθως συμβαίνει σε όσους ζουν καθαρή ζωή και έχουν πίστη.

(Παρένθεση: Αυτό κατά το παρελθόν έχει συμβεί και σε γνωστό μας Ιερό Ναό στην Αίγινα: Την στιγμή που ο ιερέυς στην Ωραία Πύλη έψαλε το «*Δεύτε λάβετε Φως*», την ίδια στιγμή άναψε από μόνη της η λαμπάδα που κρατούσε στο χέρι της, στην άλλη άκρη της Εκκλησίας, μια απλή, ταπεινή Χριστιανή γυναίκα! Οδηγούμαστε λοιπόν στο συμπέρασμα, ότι αν ο άνθρωπος (κοσμικός ή και ρασοφόρος) σε οποιαδήποτε θέση (πολιτική ή εκκλησιαστική) και αν βρίσκεται, δεν έχει όμως καθαρότητα τρόπου ζωής και πίστη, τότε, όπως λέγει ο Κύριος, «σε χαλα-

σμένο ασκί δεν μπορεί να μπει καινούργιο κρασί»... Όλοι μας αμαρτάνουμε καθημερινά «εν πράξει, εν λόγω, ή εν διανοία». Κατά συνέπειαν, όλοι μας έχουμε ανάγκη μετανοίας... Ας μη παροργίζουμε τουλάχιστον τον Θεό με την ολιγοπιστία μας και την αμφισβήτηση των υπερφυσικών σημείων της Χάριτος, σκανδαλίζοντας συνειδήσεις και προβάλλοντας δημόσια λανθασμένες προσωπικές μας θέσεις ως θέσεις της Εκκλησίας... Ας αναλογιστούμε, ότι μπορεί σε αυτή την πρόσκαιρη ζωή να κάνουμε τους «επαναστάτες» και τα «παλληκάρια», Εκεί όμως θα δώσουμε φοβερό λόγο στον Θεό την Ημέρα της Κρίσεως...).

Ένα άλλο χαρακτηριστικό γνώρισμα είναι ότι, στις πρώτες στιγμές αυτό το **Φως δεν καίει**, είναι **Άκτιστο**, μάλιστα με αυτό λούζουν οι πιστοί το πρόσωπο, τα γένια και τα μαλλιά τους... **Μετά από λίγο όμως γίνεται κτιστό** (καίει). Είναι δηλαδή σαν να μας λέει σήμερα ο Αναστάς: - *Να! εδώ Είμαι παιδί Μου! Αγωνίσου λοιπόν στην* (κτιστή, φθαρτή, ανθρώπινη) *ζωή σου, για να λάβεις την Χάρη Μου και να αξιωθείς να δεις Εκεί το Άκτιστο Φως του Προσώπου Μου, όπως το βλέπουν ήδη οι Άγιοι Μου!* Και, είναι χιλιάδες οι πιστοί που ομολογούν αυτό το φαινόμενο της αρχικής ακουστίας του Αγίου Φωτός! Και αν υποθέσουμε πως, βρεθεί κάποιος ρασοφόρος (ίσως και λόγω του βάρους της ευθύνης που αισθάνεται έναντι των χιλιάδων παρόντων, πιθανόν και της αγωνίας του: «θα βγει ή δεν θα βγει το Φως;») που τολμήσει να κάνει κάτι το εντελώς ανθρώπινο, η ενέργειά του αυτή από μόνη της δεν είναι σε θέση να ακυρώσει ένα **μεμαρτυρημένο θαύμα αιώνων!** Τότε, ο **Αναστάς** θα έχει ήδη **στείλει το Άκτιστο Φως**, για να **ανάψει άλλες κανδήλες**, και άλλα **κεριά** απλών και αξίων προσώπων... Κι' εκείνος θα μείνει με την ολιγοπιστία του...

Η απάντηση, λοιπόν, στο αρχικό ερώτημα, αν δηλαδή το Άγιο Φως οφείλεται σε ανθρώπινη επέμβαση ή όχι, είναι μία και μοναδική και έρχεται μέσα από τα βάθη των Αιώνων.

«ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΝΕΣΤΗ»...

«ΑΛΗΘΩΣ ΑΝΕΣΤΗ»!

«Έγγραφον»: **ΑΓΙΟΝ ΠΑΣΧΑ 2023**

Πρωτοπρεσβύτερος π. **Εμμανουήλ Γιαννούλης**, Τακτικός Εφημέριος Ιερού Μητροπολιτικού Ναού Κοιμήσεως της Θεοτόκου και Αγίου Διονυσίου Αιγίνης.

Ηλεκτρονική διεύθυνση: **emgiann@gmail.com** και **imna.gr**